

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/I/2022/36114651040784900

DOPADY EKONOMICKÝCH SANKCIÍ NA
MEDZINÁRODNÝ OBCHOD – VŠEOBECNÉ VS.
CIELENÉ

Diplomová práca

2022

Bc. Zdena Šušotová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

DOPADY EKONOMICKÝCH SANKCIÍ NA
MEDZINÁRODNÝ OBCHOD – VŠEOBECNÉ VS.
CIELENÉ

Diplomová práca

Študijný program: Manažment medzinárodného obchodu

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: RNDr. Janka Pásztorová, PhD.

Bratislava 2022

Bc. Zdena Šušotová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

podpis

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať vedúcej mojej diplomovej práce RNDr. Janke Pásztorovej, PhD. za odborné vedenie, poskytnutie informácii, ochotu a tiež motiváciu pri písaní tejto práce.

Abstrakt

ŠUŠOTOVÁ, Zdena.: Dopady ekonomických sankcií na medzinárodný obchod – všeobecné vs. ciele. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Janka Pásztorová, RNDr. PhD. – Bratislava: OF EU, 2022. Počet strán 74.

Cieľom diplomovej práce je zhodnotenie vplyvu a účinnosti všeobecných ekonomických sankcií na ekonomike prijímajúcej krajiny v porovnaní s cieľovými sankciami. Práca je rozdelená do štyroch kapitol a obsahuje 16 grafov. Prvá kapitola obsahuje teoretické zadefinovanie ekonomických sankcií, ich dôvod uplatňovania a legislatívu, klasifikáciu, ich zjavné a skryté následky a momentálne uplatňované ekonomické sankcie. Nasledujúce dve kapitoly sú cieľ práce a metodika práce a metódy skúmania. Záverečná kapitola, pod názvom výsledky práce, posudzuje vzájomný obchod odosielateľa a prijímateľa sankcií, zmeny vo vzájomnom obchode a zmeny v obchodných partneroch, zjavne následky na ekonomike prijímateľa a rovnako berie v úvahu skryté následky na obyvateľstve, migrácii a miere terorizmu a demokracie. Výsledok práce poukazuje, pri uplatnení všeobecných ekonomických sankcií z krátkodobého hľadiska, na veľké následky na ekonomike krajiny prijímajúcej sankcie, no z dlhodobého hľadiska dochádza k akceptácii a náhrade obchodného partnera. Na druhej strane ciele ekonomické sankcie dosiahli časť svojho požadovaného cieľa, a to preukázanie nesúhlasu so správaním sankcionovaných subjektov, pričom nedošlo k ovplyvneniu ekonomiky krajiny prijímajúcej krajiny.

Kľúčové slová:

Medzinárodný obchod, ekonomické sankcie, USA-Irán, EÚ-Bielorusko

Abstract

ŠUŠOTOVÁ, Zdena: Impacts of economic sanctions on international trade – general vs. targeted. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Business. Department of International Trade. – Thesis supervisor: Janka Pásztorová RNDr. PhD. – Bratislava: OF EU, 2022. Number of pages 74.

The aim of this thesis is to evaluate the impact of general economic sanctions on the economy of the receiving country in comparison to the targeted sanctions. It is divided into four chapters and contains 16 graphs. The first theoretical chapter provides economic sanctions, their purpose of application and legislations, classification, their obvious and hidden consequences and the currently applied economic sanctions. The following two chapters are the aim of the thesis, methodology and methods of research. The final chapter, entitled; the results of thesis, assesses the mutual trade and trading partners, obvious consequences on the recipient's economy and also takes into account the hidden consequences for the population and migration as well as the level of terrorism and democracy. The final result of this thesis, by applying general economic sanctions in the short term, has great consequences for the economy of the recipient country, but in the long term there is an acceptance and replacement of the previous business partner. On the other hand, targeted economic sanctions have achieved part of their goal, to demonstrate the disagreement with the behavior of the sanctioned entities and not to affect the economy of the recipient country.

Key words:

International business, economic sanctions , US-Iran, EU-Belarus

Obsah

Úvod	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	11
1.1 Vymedzenie pojmu ekonomické sankcie.....	13
1.1.1 Dôvody aplikovania ekonomických sankcií	14
1.1.2 Historický kontext ekonomických sankcií.....	18
1.2 Klasifikácia ekonomických sankcií	19
1.2.1 Všeobecné ekonomické sankcie.....	20
1.2.2 Cílené ekonomické sankcie, tzv. „smart sanctions“	21
1.2.2 Unilaterálne a multilaterálne ekonomické sankcie	23
1.3 Medzinárodná právna úprava sankcií	23
1.3.1 Organizácia spojených národov	24
1.3.2 Medzinárodná obchodná organizácia	25
1.3.3 Európska únia	26
1.4 Význam sankcií v medzinárodnom obchode	28
1.4.1 Ekonomické sankcie od roku 2015	29
1.4.2 USA vs. Irán.....	31
1.4.3 EÚ vs. Bielorusko	33
1.4.4 Vojenský konflikt na Ukrajine	34
2 Cieľ práce	37
3 Metodika práce a metódy skúmania	39
4 Výsledky práce	41
4.1 Sankcie USA uplatňované voči Iránu	41
4.1.1 Analýza zahraničného obchodu Iránu a USA	42
4.1.2 Vplyv sekundárnych sankcií USA na obchodné vzťahy Iránu s tretími krajinami	
43	
4.1.3 Analýza HDP Iránu	45

4.1.4 Analýza objemu PZI v Iráne	46
4.1.5 Analýza skrytých následkov všeobecných ekonomických sankcií na Iráne	49
4.2 Sankcie EÚ uplatňované voči Bielorusku.....	55
4.2.1 Analýza zahraničného obchodu EÚ a Bieloruskom	55
4.2.2 Analýza HDP Bieloruska.....	59
4.2.3 Analýza objemu PZI v Bielorusku.....	60
4.2.4 Analýza skrytých následkov cielených ekonomických sankcií na Bielorusku...	61
5 Diskusia.....	63
Záver	67
Zoznam použitej literatúry	70

Zoznam grafov

Graf 1 Dôvody uplatňovania sankcií podľa GSDB (v počte sankcií, 1950 - 2016)	16
Graf 2 Všetky existujúce sankčné opatrenia (v počte sankcií, 1950 – 2015)	19
Graf 3 Ročný nárast obchodných sankcií (v počte sankcií, 1950 – 2016)	21
Graf 4 Ročný nárast finančných sankcií (v počte sankcií, 1950 – 2016).....	22
Graf 5 Aktuálne uplatňované sankčné režimy EÚ (v počte sankcií, 2022)	27
Graf 6 Nárast sankcií od roku 2016 (v počte sankcií, 2016 – 2019)	30
Graf 7 Podiel importu z Iránu do krajín EÚ (v %, 2015 - 2020)	44
Graf 8 Rast HDP Iránu (v %, 2010 - 2020).....	46
Graf 9 Hodnota PZI Iránu (v mil. USD, 2001 - 2019, predpoveď do roku 2024).....	48
Graf 10 Nezamestnanosť v Iráne (v %, 2004 – 2020)	50
Graf 11 Bodové hodnotenie terorizmu v Iráne (2001 – 2019, predpoveď do roku 2024)	51
Graf 12 Ročný nárast sankcií na základe OFAC (2001 – 2019, predpoveď do roku 2025)	53
Graf 13 Export EÚ do Bieloruska (v %, 2015 - 2020).....	58
Graf 14 Rast HDP Bieloruska (v %, 2010 - 2021)	59
Graf 15 Prílev PZI do Bieloruska (v mil. USD, 2000 - 2020, predpoveď do roku 2025) ..	60
Graf 16 Nezamestnanosť v Bielorusku (v %, 2010 – 2021, predpoveď do roku 2025) ...	61

Úvod

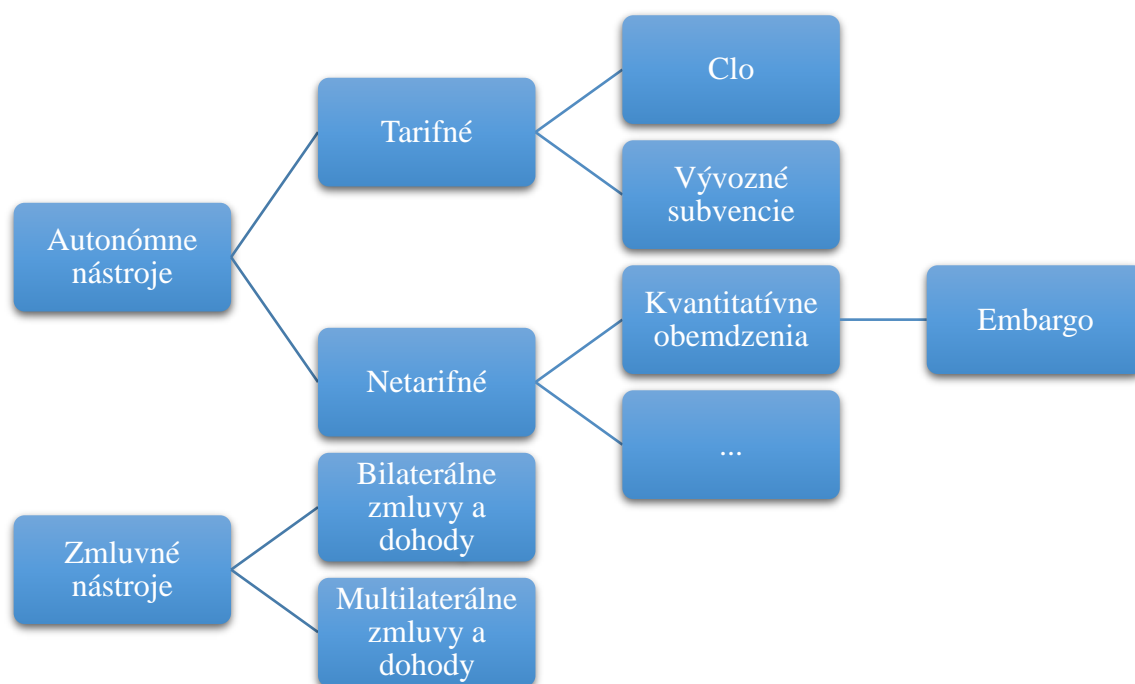
Čitatelia sa stretávajú v 21. str. častejšie s pojmom sankcie ako to bolo v minulosti. Ekonomické sankcie sa stali nástrojom zahraničnoobchodnej politiky veľkého množstva krajín a medzinárodných organizácií, aby tak dosiahli svoj cieľ v krajine, na ktorú sú ekonomické sankcie smerované. Medzi opakujúce sa dôvody uplatňovania sankcií je najmä dodržiavanie medzinárodného mieru. Z tohto dôvodu bývalý prezident Spojených štátov amerických prijal sankcie voči Iránu, ktoré sú nosnou časťou tejto práce a viedli k zmenám na medzinárodnom trhu. USA v rámci svojej zahraničnoobchodnej politiky využíva všeobecné sankcie vo forme embarga dovozu a vývozu komodít, ako aj cielených sankcií na vybrané subjekty. Prijímaním takého opatrenia sa snažia USA dosiahnuť svoj cieľ „tvrdou cestou“ a to ekonomicky oslabiť prijímajúcu krajinu. Na druhej strane sledujeme prístup EÚ, ktorá prejavuje svoj nesúhlas s činmi Bieloruska malým množstvom všeobecných sankcií a veľkým množstvom cielených sankcií, ktoré nemajú prijímajúcu krajinu ekonomicky ochromiť. Ekonomické sankcie so sebou neprinášajú len zmeny na medzinárodnom trhu, ale hlavne zmeny vnútri ekonomiky. Výraznejšie dochádza k zmenám v prijímajúcej krajine ako v krajine odosielajúcej sankcie.

Na základe daných informácií bol vypracovaný cieľ, ktorým je zhodnotenie vplyvu a účinnosti všeobecných ekonomických sankcií na ekonomiku prijímajúcej krajiny v porovnaní s odosielaním cielených sankcií. Podstatou práce je poukázanie na zjavné negatívne následky všeobecných ekonomických sankcií na ekonomike prijímajúcej krajiny a jej spoločnosti, pričom na druhej strane poukazujeme na minimálne negatívne následky pri aplikovaní cielených sankcií.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Globalizácia sa stalo súčasťou nášho každodenného života, bez toho aby sme si to uvedomili. Globalizácia pôsobí či už priamo alebo nepriamo na ekonomiky krajín, v dôsledku čoho nastávajú zmeny a posuny vo svetovom hospodárstve. V prípade nepriaznivého vývoju vzťahov ekonomík, môže dôjsť k rôznym medzinárodným konfliktom alebo obchodným vojnám. Na druhej strane sa prostredníctvom globalizácie naskytujú nové možnosti, čo vedie k otváraniu ekonomík. Postoj, ktorý krajina zaujme voči ostatným účastníkom medzinárodného obchodu a cezhraničnej výmene tovarov, nazývame zahraničnoobchodná politika (ZOP) krajiny. Tento pojem môžeme definovať ako právo štátu regulovať vonkajšie ekonomické vzťahy, ako aj vytváranie najvhodnejšieho vnútorného ekonomického prostredia.¹

Obrázok 1 Klasifikácia nástrojov ZOP

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe: KAŠŤÁKOVÁ, Elena – RUŽEKOVÁ, Viera. *Medzinárodné obchodné operácie*. Bratislava: Ekonóm, 2019. 202 s., s. 72. ISBN 978-80-225-4611-9

Na základe historického vývoja ZOP sa vytvorili dva základne smery. Prvým smerom je liberalizmus, ktorý predstavuje voľný obchod, za predpokladu postupného

¹ BALÁŽ, Peter a kol.. *Medzinárodné podnikanie: Na vlnu globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.

odstraňovania prekážok, aby sa dosiahla efektívna cezhraničná výmena tovarov. Na druhej strane ZOP krajiny, existuje forma ochrany domáceho trhu voči zahraničnej konkurencii, ktorá je nazývaná protekcionizmus. Zavádzanie opatrení, ktoré sú znázornené na obrázku 1 sú odôvodnené ochranou infantilného priemyslu, obmedzením dovozu, či už z dôvodu nadmerného importu do krajiny alebo importu nekvalitných produktov. Tým dochádza k podpore domácich producentov a zvýšením zamestnanosti v krajine. Jednou z možností ako krajina môže chrániť domáci trh je prostredníctvom udelenia sankcií, odhliadnuc od ostatných nástrojov ZOP, voči inej krajine, spoločnosti, skupinám alebo individuálnym osobám. Nástroj kvantitatívneho obmedzenia, embargo, sa častokrát považuje ako forma sankcie. Krajina sa rozhodne prijať sankcie v prípade, že iné nástroje ZOP neboli dostatočné a je potrebná radikálnejšia reakcia, avšak prijímanie sankcií je charakteristické len pre vybrané ekonomiky. Medzi rokmi 1945 a 2005 Spojené štáty americké (USA) boli zodpovedné za 48 % sankcií.² V praxi sa stretávame s niekoľkými druhmi sankcií, zaraďujeme tu diplomatické, kultúrne a športové, vojenské a ekonomické sankcie. Na základe stanovenia cieľa práce a výberu vhodných metodík práce a metodík skúmania sa v záverečnej práci budeme bližšie venovať tematike sankcií, ich definícií, klasifikácii a samotnému uplatňovaniu v medzinárodnom obchode so sústredením sa na dopad ich zavedenia na hospodárstve a obyvateľstve prijímajúcej krajiny.

V prípade, ak nástroje ZOP krajiny neboli úspešné a politická situácia sa medzi vybranými subjektami zhoršuje, môže sa krajina odosielateľa rozhodnúť pre tvrdšie opatrenia v rámci obchodných a ekonomických vzťahov. Ekonomické sankcie sú iba jedna z troch možností ako národ dokáže vytvoriť medzinárodný ekonomický nátlak na príjemcu. Druhými dvoma možnosťami sú obchodná vojna (prípád USA a Čína, 2018) a ekonomická vojna s cieľom oslabiť ekonomiku príjemcu. Obchodná vojna sa prejavuje najmä zvýšením taríf alebo iných reštrikčných opatrení, zatiaľ čo ekonomická vojna sa snaží ovplyvniť a kontrolovať obchod s vybranými zdrojmi. Môže sa to prejaviť ako blokáda alebo získanie kontroly nad dodávateľskými reťazcami príjemcu, s cieľom oslabiť vojenskú výzbroj prijímateľa (príklad pretekania sa v zbrojení počas Studenej vojny medzi USA a Ruskom). Rozdiel medzi ekonomickými sankciami a obchodnou vojnou je ten, že sankcie majú

² KOBAYASHI, Yoshiharu. *Economic Sanction as Foreign Policy*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2018. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322628790_Economic_Sanction_as_Foreign_Policy

politický pôvod zatiaľ čo obchodná vojna má obchodný pôvod a je cieľená na obchodnú politiku príjemcu. Ekonomické sankcie sú prijímané prevažne za cieľom dosiahnutia zmeny politiky v krajine prijímajúcej sankcie prostredníctvom vytvorenia ekonomického a obchodného nátlaku. Ďalší rozdiel je vo vzťahu medzi odosielateľom a príjemcom. Pri obchodnej vojne majú krajiny väčšinou priateľské vzťahy, resp. sú to významní obchodní partneri, na druhej strane ekonomické sankcie sú uplatňované prevažne medzi krajinami, ktoré vystupujú ako „nepriatelia“. Treba však poukázať na fakt, že vplyv ekonomických sankcií je výraznejší pri odosielateľovi a príjemcovi, ktorí sú významní obchodní partneri. Pri existujúcich pozitívnych obchodných vzťahoch sa odosielateľ stráni aplikovať ekonomické sankcie voči príjemcovi, najmä z toho dôvodu, že všeobecné ekonomické sankcie značne zhoršia politické a diplomatické vzťahy, a teda prijatie takéhoto kroku nastáva len v kritickom prípade, kedy neexistuje iná možnosť ako zmeniť správanie krajiny prijímajúcej sankcie na medzinárodnom trhu.³

1.1 Vymedzenie pojmu ekonomické sankcie

Pojem ekonomické sankcie nachádzame nielen vo vedeckých prácach a textoch, ale aj v publicistických článkoch. Otázkam ohľadom ekonomických sankcií, ich aplikovaniu a efektívnosti sa autori venujú čoraz častejšie, najmä vo vzťahu USA s Iránom alebo so v súčasnosti aktuálnym zhoršujúcim sa vzťahom Európskej únie (EÚ) s Bieloruskom.

Subjekty, ktoré vystupujú pri ekonomických sankciách sú odosielateľ a prijímateľ, pričom do tohto vzťahu často vstupuje aj tretia strana, ktorá nahrádza ekonomiku odosielateľa sankcií. Väčšinou sa jedná o hegemóna, ktorý si môže dovoliť obchodovať s príjemcom aj napriek sankciám. Táto pozícia je im umožnená najmä z dôvodu silného hospodárskeho postavenia na svetovom trhu a jeho napojenia na ekonomiku vybraných krajín. Politika USA takýto krok predvída a privádza do platnosti sekundárne sankcie, ktoré majú odradiť potencionálnych obchodných partnerov. Sankcie dosiahnu požadovaný výsledok keď medzi krajinami existujú priateľské vzťahy, resp. ide o bývalých obchodných partnerov, v porovnaní so vzťahmi na nepriateľskej báze.

³ PALA, Tadeáš. *The Effectivness of Economic Sanctions: A Literature Review*. [online]. Sciendo, 2021. [cit. 2022-02-04]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/351575962_The_Effectiveness_of_Economic_Sanctions_A_Literature_Review

Ekonomické sankcie môžeme definovať ako reštriktívne ekonomické opatrenia uplatňované najmä voči iným štátom, ale aj právnickým a fyzickým osobám⁴. Sankcie sa prejavujú ako obmedzenia obchodu a obmedzenia vstupu na trh, napr. obmedzenie dovozu kovov, ropy a iných významných komodít. Často sa stretávame so zamrazením aktív v zahraničí alebo pozastavení rozvojovej pomoci vo vybranej krajine. Cieľom ekonomických sankcií je donútenie, postrašenie a potrestanie subjektov, ktoré porušili alebo ohrozili medzinárodné normy správania, resp. boli porušené podmienky medzinárodných zmlúv a dohôd. Sankcie zaraďujeme medzi nástroje ZOP krajín prostredníctvom, ktorých sa odosielajúca krajina snaží zamedziť šírenie jadrových zbraní, bojovať proti terorizmu, podporiť demokraciu a ochraňovať ľudské práva.

1.1.1 Dôvody aplikovania ekonomických sankcií

Už v rámci histórie sme sa stretli s aplikovaním ekonomických sankcií na vybrané subjekty po porušení alebo ohrození medzinárodných zmlúv, aby sa predišlo vojenským akciám voči týmto aktérom. Podľa Globálnej databázy sankcií (GSDB, angl. The Global Sanctions Data Base) sa dôvody uplatňovania sankcií delia do deviatich skupín⁵:

- Zmena politiky – Ako už z názvu vyplýva, sankcie majú v tomto prípade vytvárať tlak na politiku sankcionovanej krajiny. Takýto krok podstúpili USA v roku 2006, kedy uplatnili sankcie voči Venezuele s cieľom vytvoriť tlak na vládu krajiny v otázkach zmiernenia terorizmu. Prezident Hugo Chávez bol obviňovaný z nedostatočných zázkrokov voči terorizmu v krajine.
- Destabilizácia režimu – V rámci tohto bodu je cieľom opatrení spôsobiť destabilizáciu režimu prijímajúcej krajiny a zvýšiť svoj vplyv v sankcionovanej krajine. Vo väčšine prípadov zohráva ideológia významné postavenie, napr. uplatňovanie sankcií na zamedzenie šírenia komunizmu v krajinách.
- Teritoriálne konflikty – Danú skupinu sankcií sprevádza vojenský konflikt medzi príjemcom a odosielateľom sankcií. Takáto situácia bola zaznamenaná v roku 1982, kedy Veľká Británia uplatnila sankcie voči Argentíne kvôli rozporom o územie

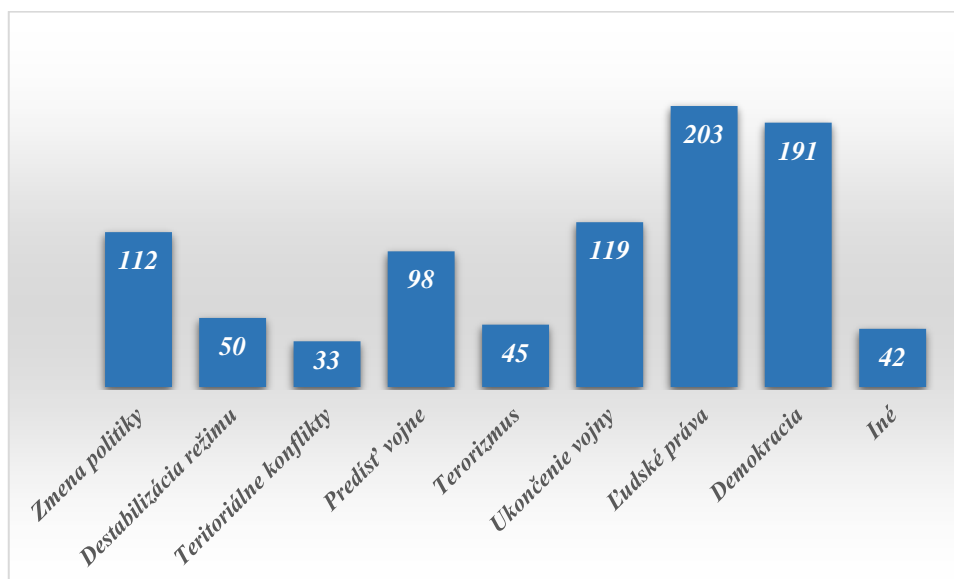
⁴ MOGHADDASI, Ali – NISTICO, Roberto. *Employment effects of economic sanctions in Iran*. In: *World Development* [online]. Elsevier, marec 2022, roč. 151, vyd. 105760, 53 s. [cit. 2022-03-28]. ISSN 0305-750X Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X21003752?via%3Dihub>

⁵ FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

Falklandských ostrovov. Veľká Británia zamrazila účty na svojom území vo výške 1,5 mld. USD, zrušila diplomatické vzťahy a uvalila embargo na dovoz produktov z Argentíny.

- Predísť ozbrojenému konfliktu – Hlavným cieľom je prostredníctvom sankcií predísť ozbrojenému konfliktu ako to bolo v prípade Organizácie spojených národov (OSN) a Libérii v 2003. Libéria predstavovala hrozbu medzinárodnému mieru v Afrike.
- Terorizmus – Opatrenia sú uplatňované z dôvodu existencie terorizmu v sankcionovanej krajine, pričom je snaha o zrušenie podpory a tolerovaní terorizmu v krajine. Sankcie USA z roku 2006 voči Sýrii sú príkladom takejto snahy. Sýria bola obvinená z plánovania, sponzorovania a prevedenia teroristických útokov v Bejrúte a Libanone, ktoré mali za následok smrť libanonského premiéra, ako aj veľa iných smrťí spojených s danými útokmi.
- Ukončenie vojny – Dané sankcie sú uplatňované s cieľom ukončiť ozbrojený konflikt vnútri sankcionovanej krajiny. Pod týmto rozumieme občianske vojny, územné konflikty a genocídu. EÚ prijala podobné opatrenia v prípade Sudánu za cieľom znovunavrátania mieru v krajine.
- Ľudské práva – Prijemca je v tomto prípade obviňovaný z porušovania ľudských práv a utláčania menšín, a teda sankcie sa uplatňujú na odstránenie takého správania vnútri krajiny. Kanada vykonala tento krok v otázkach ľudských práv (zadržiavanie podporovateľov demokracie) v Bielorusku v roku 2006, kedy obmedzila export do krajiny.
- Demokracia – Dôvodom uplatňovania je znovunavrátanie krajiny k demokracii, väčšinou po vojenskom prevrate. Sankcie aplikované za týmto účelom majú charakter cielených, čiže voči vybraným osobám, ktoré bránia plynulému prechodu k demokracii. Ako príklad môžeme uviesť, keď EÚ sankcionovala vybrané osoby z Guinea-Bissau (2012).
- Iné – Dôvody uplatňovania sankcií sa v oficiálnych dokumentoch nemusia nachádzať a preto je ťažké ich zaradiť do jednotlivých skupín. Najčastejšie sú sankcie zaradované do tejto skupiny z dôvodu ukončenia drogovej činnosti, zmien v obchodnej politike alebo prepustenia vybraných väzňov.

Graf 1 **Dôvody uplatňovania sankcií podľa GSDB** (v počte sankcií, 1950 - 2016)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: KIRILAKHA, Aleksandra a kol. *An Update that Includes the Years of the Trump Presidency*. [elektronický zdroj]. Drexel University, 2021. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_010.html

Graf 1 pod názvom, Dôvody uplatňovania sankcií podľa GSDB, poukazuje na množstvo sankcií, ktoré boli prijaté od začiatku sledovaného obdobia (1950) podľa jednotlivých skupín. Najviac sankčných opatrení bolo prijatých z dôvodu porušovania ľudských práv v krajinách prijímajúcich sankcie, nasleduje snaha o znovunavrátanie k demokracii a ukončenie vojenského konfliktu vnútri krajiny. Na druhej strane, v prípade teritoriálnych konfliktov a iných dôvodov uplatňovania sankcií sledujeme výrazne nižšie čísla, v porovnaní s prvými priečkami grafu. Údaje o uplatnených sankciách sa v závislosti od autorov a inštitúcií môžu líšiť, vzhľadom na rozdiely v uznávaní platnosti sankcií.

V súčasnosti sú sankcie využívané vládami krajín na zabezpečenie a udržanie svetového mieru a zvýšenie zodpovednosti štátov v medzinárodnom spoločenstve. Ak má krajina významné postavenie v ekonomike iného štátu môže tento ekonomický vplyv využiť na zmenu správania vybraného hospodárstva. Povedomie o možných sankciách, môže viesť k odstráneniu bodu konfliktu. Sankcie môžeme z tohto dôvodu považovať za účinné prostriedky na dosahovanie cieľov ZOP.⁶

⁶ KUCHARČÍK, Rudolf a kol. *Almanach, Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. In: *Fakulta medzinárodných vzťahov, EUBA* [online]. Bratislava: Ekonom, Ekonomická univerzita v Bratislave, marec 2019, roč. 14, č. 1, 62 s. [cit. 2021-04-24]. ISSN 1339-3502. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_1_2019.pdf

aktérmi o 77 %, čo môže byť prirovnané k navýšeniu tarifných prostriedkov na úroveň 44,5 %.⁷ Na druhej strane všeobecné sankcie nemajú len pozitívne účinky, ktoré sa preukazujú vo forme udržiavania medzinárodného mieru a vyhnutiu sa ozbrojenému konfliktu. Zjavný je ich následok na hospodárskom raste krajiny. Vo všeobecnosti spôsobia nárast prírastku populácie, pokles hospodárskeho rastu, slabý hospodársky výkon, oslabenie trhu, čo vedie k zvyšujúcej sa nezamestnanosti. Priamy účinok sa prejaví znížením obchodovania krajiny, nepriamy účinok je v podobe devalvácie domácej meny krajiny prijímajúcej sankcie. Keď narastá ekonomické a politické riziko, tak investori sa rozhodnú nespolupracovať s vybranou krajinou a tým sa prílev a celkový objem investícií v krajine znižuje rovnako s množstvom pracovných miest.⁸

Ekonomické sankcie OSN spôsobia príjemcovi sankcií pokles rastu HDP na obyvateľa v priemere 2 % po dobu 10 rokov. Keď k tomu OSN pridá aj embargo pokles rastu HDP na obyvateľa je v priemere 5 %. Najčastejšie sú kritizované z dôvodu neobjektívnosti a následkoch na ľudských právach, chudobe, demokracií, zdraví a každodennom živote občanov. Štúdia z roku 2012, ktorá medzi rokmi 1971 – 2005 porovnáva 146 krajín, pričom 71 z nich bolo príjemcom sankcií, potvrdzuje fakt, že ekonomické sankcie sa nepriaznivo prejavujú najmä na ženách v prijímajúcej krajine a ich prístupe získania ekonomického a sociálneho statusu v prospech mužského pohlavia, čo vedie k poklesu ženských práv, resp. rovnosti pohlaví. Iná štúdia z roku 2006 poukazuje na fakt, že obyvatelia sankcionovanej krajiny by radšej prijali zlepšenie a oživenie domácej ekonomiky ako zmenu režimu z autoritatívneho na demokratický. Ekonomické sankcie spôsobia v krajine pokles kvality vzdelávania a zdravotníctva, vedie ku kolabovaniu bankového systému, zlý prístup k energiám, resp. výpadky dodávok energií, rapídne zvyšovanie cien každodenných produktov, množstva podvyživených detí a množstva prípadov chorôb ako tuberkulóza, HIV a malária, alebo vývoz mladých žien do susedných krajín s cieľom poskytovania sexuálnych služieb.⁹ Chudoba obyvateľstva sa zvyšuje po uplatnení sankcií. V Iráne v roku 2015 množstvo obyvateľstva, ktoré žilo v úplnej chudobe,

⁷ FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

⁸ ASLAN, Murat – ASLAN, Kürsad – RASHID, Yasir. *Economic and Socioeconomic Consequences of US sanctions on Iran*. Center for Iranian Studies in Ankara, 2020. ISBN 978-605-7559-54-8

⁹ MUNYAMBABAZI, Geoffrey. *Legality of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344404825_Legality_of_Economic_Sanctions

predstavovalo 16 % a v roku 2016 9,6 %, zatiaľ čo v roku 2019 hodnota narástla na úroveň 14 %. Hranica chudoby bola stanovená na príjem 8 USD na deň pre osobu.¹⁰

1.1.2 Historický kontext ekonomických sankcií

Sankcie ako nástroj ZOP sa objavuje už v období pred našim letopočtom. V Gréckej ríši, Atény uvalili obchodné embargo na Megaru¹¹, čo neskôr viedlo k ozbrojenému konfliktu. Takéto politické kroky boli zaznamenaná približne 500 p.n.l. Neskôr sa sankcie využívali najmä medzi svetovými mocnosťami ako prejav konkurencie na svetovom trhu. V 18. stor. sledujeme embargo uvalené Napoleonom na Anglicko, čím sa začala Kontinentálna blokáda.¹² Spoločnosť národov definovala sankcie ako nenásilnú formu riešenia medzinárodných konfliktov a tým potvrdila legálnosť ich používania. Po druhej svetovej vojne nadväzujúca inštitúcia, OSN, prevzala túto politiku, pričom sa ekonomické sankcie od pádu Berlínskeho múru využívajú ako bežné nástroje medzinárodných vzťahov.¹³ Medzi rokmi 1945 – 1975 bolo oficiálne uplatnených 317 sankcií, no v období 1975 – 2005 bolo do platnosti vzatých viac ako 1 000 nových sankcií, týkajúcich sa 164 krajín, pričom len USA sú zodpovedné za 48 % z nich.¹⁴

¹⁰ WB. *Islamic Republic of Iran*. [online]. The World Bank, 2021. [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: <https://www.worldbank.org/en/country/iran/overview#1>

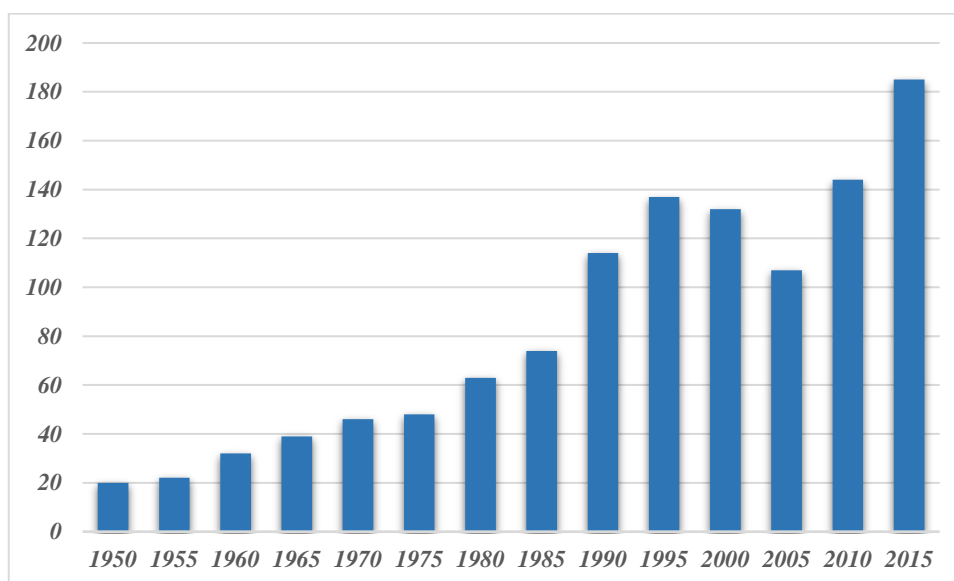
¹¹ Megara – mesto v krajine Atika – geografický región Grécka – významné mesto z dôvodu strategickej pozície. Nachádzalo sa medzi Peloponézom a Stredným Gréckom.

¹² Kontinentálna blokáda – Napoleonova odozva na Anglickú blokádu francúzskych prístavov. Embargo v podobe zákazu obchodovania s tovarom pochádzajúcim z Británie alebo z jej kolónii.

¹³ MUNYAMBABAZI, Geoffrey. *Legality of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344404825_Legality_of_Economic_Sanctions

¹⁴ KOBAYASHI, Yoshiharu. *Economic Sanction as Foreign Policy*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2018. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322628790_Economic_Sanction_as_Foreign_Policy

Graf 2 **Všetky existujúce sankčné opatrenia** (v počte sankcií, 1950 – 2015)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

V predchádzajúcich odstavcoch bolo spomenuté, že uvalenie sankcií nemusí mať len pozitívne následky. USA v roku 1940 uvalili na Japonsko obchodné embargo, načo Japonsko reagovalo vstupom do druhej svetovej vojny. Kvôli neustálemu tlaku zo strany USA a neúspešným rokovaniam, Japonsko zaútočilo na americký prístav a základňu, Pearl Harbor. Ekonomické sankcie vedú k rastu nacionalizmu, čo neskôr môže byť zneužitá zo strany vládcov krajín. Ozbrojený konflikt medzi Kuvajtom a Irakom (1990) spôsobil sankcie zo strany OSN na Irak. O päť rokov neskôr bolo zistené, že tieto sankcie sú zodpovedné za približne pol milióna smrť detí.¹⁵ Dané príklady poukazujú na negatívne následky uplatňovania sankcií smerovaných na obchod krajiny, no v skutočnosti viedli k zhoršeniu medzinárodných vzťahoch, porušovaniu ľudských práv a chudobe.

1.2 Klasifikácia ekonomických sankcií

Sankcia je pojem, ktorý je možné aplikovať na veľké množstvo príkladov. V každodennom živote sa stretávame so sankciami vo forme pokuty za prekročenie rýchlosti, nesplácanie svojich dlhov alebo odňatie pracovného povolenia. Podstatou práce

¹⁵ AHANG, Mohammadreza. *The Art of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2014. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/281285224_The_Art_of_Economic_Sanctions

sú sankcie na medzinárodnej úrovni, aplikované krajinami navzájom, presnejšie ekonomické sankcie.

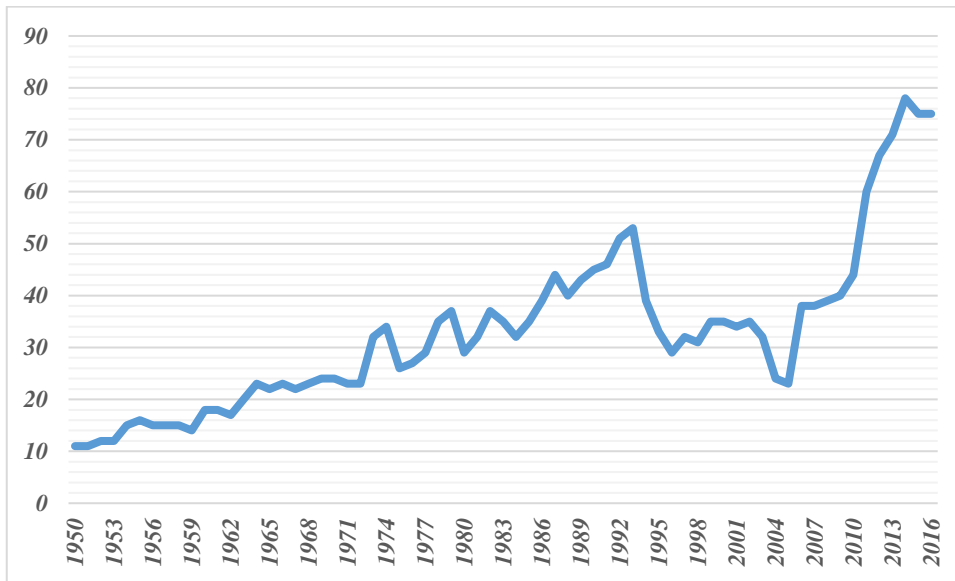
1.2.1 Všeobecné ekonomické sankcie

Pod pojmom ekonomické sankcie rozumieme dva základné druhy opatrení ekonomických sankcií. Ako prvé definujeme obchodné sankcie, tzv. všeobecné ekonomické sankcie, v podaní čiastočného alebo úplného embarga. Daný druh opatrení sa využíva na obmedzenie toku tovarov z určitých krajín alebo vybraných tovarov všeobecne, bez ohľadu na subjekt obchodujúci s danou komoditou. Čiastočné embargo sa využíva v prípade tovarov ako sú diamanty, zbrane hromadného ničenia a vojenských zariadení. Úplné embargo zaviedli USA vo vzťahu s Iránom v roku 2018. Takýmto spôsobom sa znižuje dopyt a tak aj cezhraničná výmena tovarov sankcionovanej krajiny.

Obchodné sankcie delíme aj na základe toku obchodu. Jedna z možností sú opatrenia prijaté na zníženie vývozu z krajiny odosielajúcej sankcie, tzv. exportné sankcie. Exportné sankcie znižujú cezhraničnú výmenu tovarov medzi aktérmi o 76 %, čo sa rovná navýšeniu tarifných prostriedkov na hodnotu 42,8 %. Rovnako sa dajú aplikovať sankcie na dovoz z krajiny prijímajúcej sankcie, tzv. importné sankcie. Importné sankcie znižujú cezhraničnú výmenu tovarov medzi aktérmi o 52 %, čo sa rovná navýšeniu tarifných prostriedkov na hodnotu 20,2 %. Ak sa sankcie týkajú rovnako oboch strán, tak sa stretávame s pojmom bilaterálne obchodné sankcie. V roku 2015 bolo zaznamenané uvoľňovanie sankčných opatrení a neskôr prispôbené na špecifické výrobky. Tento jav môže byť vysvetlený závislosťou krajín od medzinárodného obchodu ako je to v prípade EÚ a jej závislosti od dovozu nerastných surovín z Ruska. Medzi rokmi 1950 a 1990 približne 60 % krajín znížilo alebo odstránilo svoje exportné sankcie, no na prechode storočí bol opätovne zaznamenaný rastúci trend exportných opatrení.¹⁶

¹⁶ FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

Graf 3 **Ročný nárast obchodných sankcií** (v počte sankcií, 1950 – 2016)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

Na Grafe 3 sú znázornené každoročné nárasty prijatých obchodných sankcií. Od začiatku sledovaného obdobia bol zaznamenaný rast nových obchodných opatrení až na prelom storočí. Na obdobie desiatich rokov sa aplikovanie tohto nástroja zmenšilo, avšak od roku 2010 bol zaznamenaný opätovný nárast v dvojnásobných hodnotách. USA, EÚ a OSN zaraďujeme medzi subjekty, ktoré najviac uplatňujú sankčné opatrenia. Dôvodom zavádzania sankcií v 70. r. 20. stor. bola potencionálna hrozba vzniku jadrového konfliktu. Ako príklad svedčí Arabsko-Izraelský konflikt, kedy Liga arabských štátov (LAŠ) bojkotovala dovoz tovarov z Izraelu. Na oplátku USA uviedli do platnosti sankcie voči LAŠ. Nasledujúce obdobie, 90. r. 20. stor., sú spájané s mnohými občianskymi vojnami najmä v Afrike alebo Juhoslávii.¹⁷

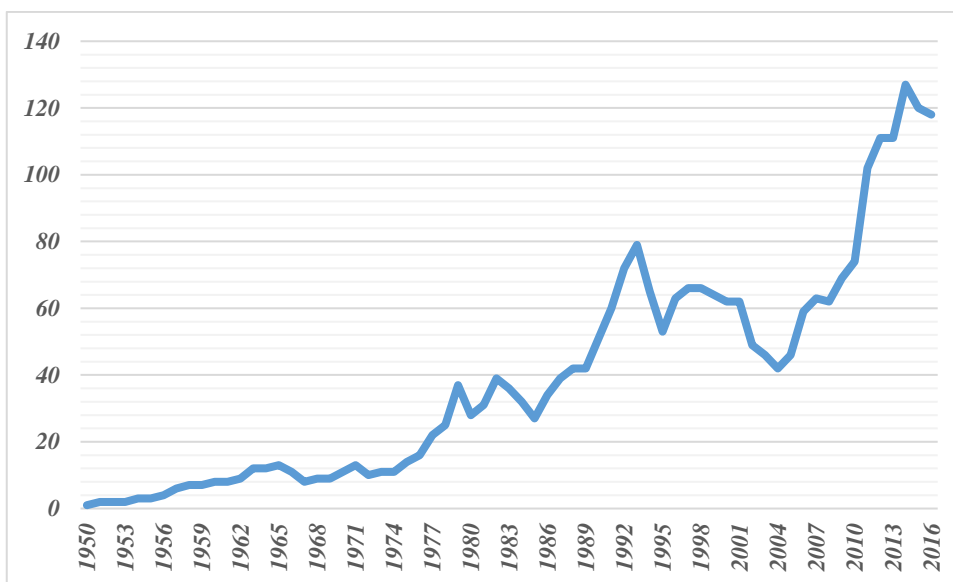
1.2.2 Cílené ekonomické sankcie, tzv. „smart sanctions“

Druhou formou opatrení sú finančné alebo investičné sankcie, ktoré sú spojené najmä s obmedzením vstupu na kapitálové trhy. Tento druh sankcie môže byť aplikovaný aj vo forme všeobecných ekonomických sankcií, napr. pri zákaze vstupu krajiny prijímajúcej sankcie na kapitálový trh odosielajúcej krajiny, avšak čoraz častejšie sa tento druh sankcie využíva najmä voči vybraným subjektom a nie krajiny ako celku. Takýto krok bol

¹⁷ FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

zaznamenaný v prípade EÚ a Ruska v roku 2014, kedy EÚ zamedzila Ruským subjektom vstup na sekundárny kapitálový trh. Opatrenia sa dajú aplikovať aj na zamrazenie bankových účtov sankcionovaných subjektov v krajine odosielajúcej sankcie, ako aj sťaženie cezhraničných platieb. Ako príklad môžeme uviesť rozhodnutie USA zamedziť spoluprácu Iránu so Spoločnosťou pre celosvetovú medzibankovú finančnú telekomunikáciu (SWIFT, angl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications). Dôvodom nárastu finančných sankcií je najmä zvyšujúca sa prepojenosť krajín, ktorá sa prejavuje v integrácii finančných trhoch. V porovnaní s obchodnými sankciami, finančné opatrenia sú ľahšie aplikovateľné a sledovateľné prostredníctvom novodobých technológií.¹⁸

Graf 4 Ročný nárast finančných sankcií (v počte sankcií, 1950 – 2016)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

Ako predchádzajúci graf obchodných sankcií, aj graf 4 obsahujúci údaje o finančných sankciách, poukazuje na každoročne sa zvyšujúcu sa popularitu sankčných opatrení. Pozorované obdobie sú 70. roky, kedy bol spustený SWIFT systém, ktorý zvyšoval finančnú prepojenosť krajín. Využívanie finančných opatrení po tomto období bolo jednoduchšie a tak dokázalo vytvárať väčší tlak na sankcionované subjekty.

Druh sankcií, ktoré sa v zahraničnej literatúre nazývajú „smart sanctions“, sú spájané s finančnými sankciami, avšak „smart sanctions“ nemusia mať iba finančný charakter.

¹⁸ FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [online]. Drexel University, 2020. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html

Podstatou cielených sankcií je vyvinúť tlak len na vybrané subjekty bez toho aby vznikla škoda verejnosti a obyvateľom sankcionovanej krajiny. Taktiež vytvárajú menšiu záťaž na obchode krajiny, čo môžeme vysvetliť ako menšie riziko vzniku ekonomických a sociálnych problémov v tretích krajinách. Pod takýmito krajinami rozumieme susedské krajiny a krajiny, ktoré predstavujú významných obchodných partnerov krajiny prijímajúcej sankcie, pričom prijaté opatrenia nie sú im cielené. V niektorých vedeckých článkoch sa stretávame aj ekonomickými sankciami v podobe obmedzenia pohybu. Najčastejšie sa v tomto prípade využívajú „smart sanctions“ na zákaz vstupu vládnych zamestnancov, ktorí reprezentujú sankcionovanú krajinu v medzinárodných vzťahoch. Uplatňujú sa aj úplne zákazy cestovania ako v prípade Ruska a Gruzínska v roku 2006, kedy obyvatelia Gruzínska mali zákaz pricestovať na územie Ruskej federácie.¹⁹

1.2.2 Unilaterálne a multilaterálne ekonomické sankcie

Klasifikácia sankcií záleží aj od množstva strán, ktoré sú zapojené do uplatňovania daných opatrení. Z tohto hľadiska delíme sankcie na unilaterálne a multilaterálne. Unilaterálne sankcie sú uplatňované iba jednou krajinou, ktorá ich prijala nezávisle od iných členov medzinárodného obchodu. Pri jednostranných opatreniach dochádza k zníženiu cezhraničnej výmeny medzi danými krajinami (príjemcom a odosielateľom), to však nezamedzuje krajine prijímajúcej sankcie možnosť obchodovať s inými účastníkmi medzinárodného trhu. Ako už z názvu vyplýva, multilaterálne sankcie sú prijímané skupinou krajín alebo medzinárodnou organizáciou ako napr. OSN a EÚ. Multilaterálne sankcie sú v porovnaní s unilaterálnymi úspešnejšie. Odosielateľom sankcií je v tom istom čase niekoľko krajín, čím sa znižuje možnosť náhrady obchodných partnerov a zvyšuje sa tlak, či už politický alebo ekonomický, na krajinu prijímajúcu sankcie. Z tohto dôvodu je tento druh sankcií považovaný za výhodnejší, pričom úspech multilaterálnych sankcií závisí najmä od spolupráce a komunikácie medzi krajinami odosielaťúcimi sankcie.

1.3 Medzinárodná právna úprava sankcií

Medzinárodná právna úprava sankcií podlieha pod správu OSN, ktorú v súčasnosti zaraďujeme medzi najväčšie medzinárodné ekonomické organizácie. Po ukončení druhej

¹⁹ MUNYAMBABAZI, Geoffrey. *Legality of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344404825_Legality_of_Economic_Sanctions

svetovej vojny OSN pokračovala v politike Ligy národov. V nasledujúcich riadkoch sa budeme venovať najmä právnej úprave sankcií zo strany OSN, ale aj iných medzinárodných organizácií.

1.3.1 Organizácia spojených národov

Hlavným cieľom OSN, je udržanie medzinárodné mieru a bezpečnosti. „*The Security Council can take action to maintain or restore international peace and security under Chapter VII of the United Nations Charter. Sanctions measures, under Article 41, encompass a broad range of enforcement options that do not involve the use of armed force.*“²⁰ Nasledujúci citát môžeme preložiť a podrobnejšie rozvinúť v rámci Charty OSN nasledovne. Článok 39, kapitoly 7 vymedzuje prijatie opatrení Bezpečnostnou radou OSN v prípade ohrozenia a porušenia medzinárodného mieru a bezpečnosti. Predbežné opatrenia, ktoré môže prijať sú opísané v článku 40. Použitie leteckej, námornej alebo pozemnej sily, pričom predchádzajúce prijaté opatrenia neboli dostačujúce, je možné aplikovať na základe článku 42. Uprostred týchto možností sa nachádza článok 41, spomínaný v citáte, ktorý môžeme nazvať strednou cestou medzi rozhovormi a použitím ozbrojených síl. Tieto opatrenia môžu byť aplikované v podobe prerušenia ekonomických vzťahov, leteckej, železničnej, pozemnej a námornej dopravy a diplomatických vzťahov. V rámci diplomovej práce sa budeme bližšie venovať takýmto opatreniam.²¹ Bezpečnostná rada OSN prijíma opatrenia tohto typu, aby predišla ozbrojenému konfliktu, žiaľ takéto sankcie spôsobujú krajine prijímajúcej sankcie obrovské finančné straty a častokrát nemajú účinok na zmenu správania ich predstaviteľov a spôsobujú škody najmä obyvateľom krajiny. „*Sanctions are meant to be a last resort when it comes to addressing massive human rights violations, curbing illegal smuggling or stopping extremism groups. Increasingly, sanctions are also being used to support peace efforts, to ensure that elections are held, or to demobilize armed groups.*“²² Na základe ďalšieho citátu, OSN chápe sankcie ako poslednú možnosť pri porušovaní ľudských práv, nelegálnom pašovaní alebo zastavení extrémistických skupín. Sankcie sú využívané ako podpora mieru, zabezpečenie volieb a demobilizácie ozbrojených skupín. Ako príklady môžeme uviesť sankčné opatrenia OSN voči bývalej Juhoslávii (1991),

²⁰ UN. *Sanctions*. [online]. United Nations, 2021. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>

²¹ OSN. *Charta Organizácie spojených národov*. [online]. Organizácia spojených národov, 1945. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Charta-OSN.pdf>

²² UN. *UN Sanctions: what they are, how they work, and who uses them*. [online]. United Nations, 2016. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: <https://news.un.org/en/story/2016/05/528382-un-sanctions-what-they-are-how-they-work-and-who-uses-them>

Rwande (1994) a Líbyi (1988) v spojení s teritoriálními konfliktami, ohrožením mezinárodního míru a podporou terorizmu. Do polovice 90. rokov bol uplatňovaný zvyčajne iba jeden druh sankcií, napr. zbrojné embargo. Neskôr Bezpečnostná rada OSN pristúpila ku kombinácii viacerých druhov sankcií. V súčasnosti sa organizácia usiluje aplikovať najmä „smart sanctions“ v porovnaní so všeobecnými ekonomickými sankciami, ktoré ovplyvňujú celý národ.

Momentom získania členstva v danej organizácii sú krajiny povinné prijať rozhodnutia Bezpečnostnej rady OSN na základe článku 25 Charty OSN. Pre priblíženie, organizácia uznáva nezávislosť 195 krajín, pričom 193 krajín je členských. Vatikán a Palestína ako jediné nie sú zaradované medzi členské krajiny. Po odsúhlasení rozhodnutia OSN je potrebné aby krajiny dané rezolúcie prijali a aplikovali ich do svojich národných politík. Na to, aby dané opatrenia mali kladný výsledok je potrebná kooperácia medzi aktérmi. Medzi najčastejšie aplikované formy sankcií zaradujeme zbrojné embargo, zákaz cestovania, zamrazenie účtov, obmedzenie obchodu s vybranými komoditami a obchodné sankcie.²³ V tomto roku uplatňuje OSN 15 sankčných režimov, ktoré sa usilujú o zmiernenie politických konfliktov, zabránenie šíreniu jadrových zbraní a existencie terorizmu. Aktívne sankčné režimy sú uplatňované voči Somálsku, Sudánu, Iraku a Líbyi, atď.²⁴

1.3.2 Medzinárodná obchodná organizácia

Zmyslom Medzinárodnej obchodnej organizácie (WTO, angl. World Trade Organization) je odstraňovanie prekážok v cezhraničnej výmene tovarov a služieb, čo vedie k liberalizácii obchodu. Hlavným princípom WTO je doložka najvyšších výhod, ktorá zamedzuje diskrimináciu importu z ostatných členských krajín organizácie. Sankcie sú však v tomto ponímaní diskriminačné opatrenie, čím sa dostávajú do rozporu s hlavným princípom organizácie. Aplikovanie sankcií, v prevedení danej organizácie, je možné prostredníctvom výnimiek Všeobecnej dohody o clách a obchode (GATT, angl. General Agreement on Tariffs and Trade).

²³ CARISH, Enrico – RICKARD-MARTIN, Loraine. *Global Threats and the Role of United Nations Sanctions*. [online]. Friedrich Eberto Stiftung, 2011. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/290604428_Global_Threats_and_the_Role_of_United_Nations_Sanctions

²⁴ UN. *Sanctions*. [online]. United Nations, 2021. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>

Výnimky je možné aplikovať na základe kapitoly XX (všeobecné výnimky) a kapitoly XXI (bezpečnostné výnimky) GATT. Sankcie, ktoré WTO uplatňuje sú zadeľované do dvoch skupín. Prvá skupina predstavuje sankčné opatrenia prijaté Bezpečnostnou radou OSN. Druhá skupina je tvorená unilaterálnymi sankciami, ktoré neboli schválené Bezpečnostnou radou OSN. Tento druh sankcií je označovaný ako nevyhnutné opatrenie zabezpečujúce ochranu členských krajín WTO. Prijatie unilaterálnych sankcií je možné z nasledovných dôvodov: zabezpečenie ochrany členských krajín, obchod týkajúci sa štiepných materiálov, obchod so zbraňami a obdobie vojny alebo konfliktov v rámci medzinárodných vzťahoch. Kapitola XXI predstavuje princíp sebaobrany v rámci medzinárodného práva, pričom takéto výnimky sú charakteristické pre multilaterálne dohody, preferenčné obchodné dohody a bilaterálne investičné zmluvy. V danej kapitole je opísaná výnimka prostredníctvom, ktorej je možné aplikovať sankčné opatrenia OSN voči členskému štátu WTO, za cieľom udržania svetového mieru a bezpečnosti.²⁵

1.3.3 Európska únia

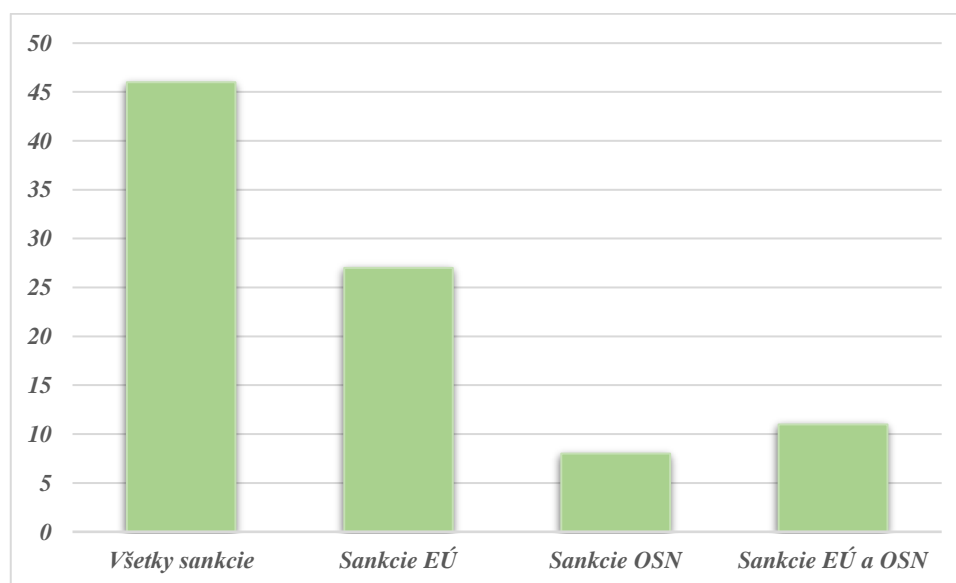
V diplomovej práci sme uviedli fakt, že OSN, USA spoločne s EÚ najviac aplikujú sankčné opatrenia v rámci medzinárodného obchodu. V porovnaní s OSN a USA, EÚ hlbšie analyzuje prijatie takýchto opatrení, najmä z dôvodu kritiky rozhodnutí prijatých OSN. EÚ aplikuje v rámci svojej politiky tri druhy sankcií. Ako prvé zaradujeme, už spomínané, sankčné opatrenia prijaté Bezpečnostnou radou OSN, ktoré nepotrebujú preskúmanie a analýzu zo strany EÚ. Medzi takéto opatrenia, ktoré EÚ aplikovala patria sankcie voči Libérii, Angole, Somálsku a Južnému Sudánu. Nasledujúci druh sankcií nadväzuje a dopĺňa predchádzajúce sankčné opatrenia. Nazývajú sa autonómne sankcie EÚ, ktoré presahujú rámec sankcií prijatých OSN. V literatúre sa môžeme stretnúť aj s pomenovaním doplnkové sankcie. Posledný druh opatrení predstavujú sankcie prijaté na základe rozhodnutia EÚ a predstavujú jej formu zahraničnej politiky. Dôvody prijatia takýchto sankcií sú najmä neprijateľné správanie krajín a rozdielne hodnoty v rámci medzinárodného prostredia. Sankcie tohto typu boli prijaté voči Rusku, Ukrajine, Číne a Bielorusku.

Všetky takto prijaté rozhodnutia sú v súlade s podmienkami medzinárodných organizácií, v ktorých je EÚ členom, ako aj s inými významnými medzinárodnými

²⁵ MITCHELL, D. Andrew. *Sanctions and the World Trade Organization*. [online]. ResearchGate, 2017. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322734033_Sanctions_and_the_world_trade_organization

organizáciami, na ktoré poukazuje nasledujúci citát. „*Autonomous EU sanctions are often the subject of cooperation with other senders such as the Economic Community of West African States, the African Union, the Arab League and, most frequently, the US.*“²⁶ EÚ koordinuje svoje rozhodnutia s ostatnými členmi medzinárodného trhu ako sú Hospodárske spoločenstvo západoafrických štátov, Africká únia, LAŠ a najmä USA. Nie vždy však prejaví súhlas s ostatnými aktérmi. Ako príklad môžeme uviesť dodatočné sankcie uplatnené USA voči Kube, s ktorými verejne EÚ nesúhlasila. Rozdiel spočíva v tom, čo uplatňujúce krajiny žiadajú od krajiny prijímajúcej sankcie. USA žiada najmä zmeny v režime krajiny, zatiaľ čo EÚ tlačí na spoluprácu a dosiahnutie spoločného cieľa so zlepšením spoločných vzťahov. Rozpor v aplikácii sankcií voči Rusku v roku 2014 ohľadom teritoriálneho konfliktu na Ukrajine sú presným príkladom rozdielnosti uplatňovania sankcií týchto dvoch strán. USA, ktoré sú menej hospodársky naviazané na Rusko prijali tvrdé ekonomické sankcie voči Rusku na rozdiel od EÚ, ktorá si prenechala priestor pre spoločné rozhovory.²⁷

Graf 5 Aktuálne uplatňované sankčné režimy EÚ (v počte sankcií, 2022)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: EURÓPSKA KOMISIA. *EU Sanctions Map* [online]. Európska komisia, 2021. [cit. 2021-06-14]. Dostupné na: <https://sanctionsmap.eu/#/main>

²⁶ BIERSTEKER, Thomas – PORTELA, Clara. *EU sanctions in context: three types*. [elektronický zdroj]. EU institute for Security Studies, 2015. 4 str. ISBN: 978-92-9198-282-0. Dostupné na: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_26_EU_sanctions.pdf

²⁷ BIERSTEKER, Thomas – PORTELA, Clara. *EU sanctions in context: three types*. [elektronický zdroj]. EU institute for Security Studies, 2015. 4 str. [cit. 2021-06-14]. ISBN: 978-92-9198-282-0. Dostupné na: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_26_EU_sanctions.pdf

Graf 5 zobrazuje všetky sankčné režimy, ktoré EÚ uplatňuje v dobe písania danej práce (2022). Do tohto grafu boli zapracované aj najaktuálnejšie sankčné režimy aplikované voči Rusku a Ukrajine, z dôvodu ruského vojenského napadnutia Ukrajiny. Celkový počet sankčných režimov, ktoré sú aplikované predstavuje 46. Najväčší podiel režimov (27) pochádza z rozhodnutia Európskej komisie. Krajiny, ktorých sa to týka sú Bielorusko, Čína, Irán a Líbya. Opatrenia sa týkajú exportu zbraní, zamrzenia účtov a export produktov, ktoré by mohli byť použité na vytvorenie tlaku v krajine. Sankčné režimy, ktoré boli prijaté na základe Bezpečnostnej rady OSN sú uplatňované voči Libanonu, Somálsku a Sýrii. Spomínaný druh sankcií, ktorý má pôvod z OSN, ale EÚ dodatočne doplnila vlastné opatrenia. Tu zaraďujeme krajiny ako Sudán, Južný Sudán, Srbsko, Južná Kórea a Demokratická republika Kongo.

1.4 Význam sankcií v medzinárodnom obchode

V diplomovej práci sme uviedli dôvody aplikovania sankčných opatrení. V nasledujúcej časti sa budeme bližšie venovať ich významu v medzinárodných vzťahoch a obchode.

Sankcie sú využívané ako prostriedok k zmene správania vybraných aktérov, bez využitia nátlaku prostredníctvom ozbrojených síl. Dané opatrenia teda môžu výrazne zmeniť postavenie hráčov na medzinárodnom trhu. Z historického hľadiska sa sankčné opatrenia stali populárnym nástrojom ZOP, pričom z desiatich prípadov len tri mali požadovaný výsledok. Ciele uplatňovania sankcií majú zjavné, i skryté dôvody. Zjavné ciele uplatňovania sankcií sú vypísané v časti 1.2 Vymedzenie pojmu ekonomické sankcie, pod dôvodmi aplikovania sankcií podľa GSDB. Medzi skryté ciele sankcií zaraďujeme zvýšenie ekonomického a politického postavenia krajiny odosielajúcej sankcie v krajine prijímajúcej sankcie. Ďalej sú významné z hľadiska a udržania si dominantného postavenia na trhu (spojené najmä s tovarmi ako ropa a diamanty). V najhoršom prípade predstavujú sankcie predprípravu k ozbrojenému konfliktu. Zavádzanie sankcií na štát spôsobí krajine významné škody na hospodárstve (zvýšenie inflácie a nezamestnanosti) a politike, čo neskôr zneužije krajina odosielajúca sankcie. Obchodné a finančné sankcie môžu spôsobiť rozpory medzi aktérmi a mať vplyv na zlyhanie a ukončenie medzinárodných zmlúv a dohôd, ktoré majú subjekty v krajine prijímajúcej sankcie pripravované a uzatvorené. Politika sankcií môže byť

prirovnaná k studenej vojne, pričom dosiahnutie požadovaných cieľov závisí od veľkého množstva faktorov.²⁸

Markantné množstvo ekonómov je názoru, že sankcie negatívne vplyvajú na ľudské práva krajiny prijímajúcej sankcie, pričom hlavný dôvod ich aplikovania nebol naplnený. Častejšie využívanie „smart sanctions“ môže zmierniť tento následok a z toho dôvodu USA a EÚ uplatňuje sankcie voči predstaviteľom a významným osobnostiam vybraných krajín. Ako príklady môžeme uviesť zamrazenie účtov predstaviteľov Ruska v USA spolu so zákazom vstupu na ich územie.²⁹ Druhý príklad bolo zavedenie sankcií USA voči Iránu medzi rokmi 2006 – 2011 na všetky produkty s výnimkou nerastných surovín. Toto ovplyvnilo 1,8 mil. exportných transakcií Iránu, pričom zmenám sa dokázali ľahšie prispôbiť veľké spoločnosti, zatiaľ čo malé a neskúsené podniky čelili veľkému množstvu problémov. Uplatňované sankcie USA sú v porovnaní so sankciami OSN agresívnejšie, zväčšujú rozdiely v sociálnych skupinách, najmä zvyšujú chudobu v krajine prijímajúcej sankcie. Využívanie sankčných opatrení pôsobí na medzinárodný obchod, rast a rozvoj transnacionálnych korporácií a tok kapitálu. Bilaterálne sankcie, najmä medzi USA a vybraným subjektom spôsobuje zmenšenie cezhraničnej výmeny len medzi týmito aktérmi. Krajina ma tendenciu aplikovať dané opatrenia voči ekonomikám, v ktorých má badateľné postavenie. Pre dosiahnutie stanoveného cieľu je potrebné zavedenie multilaterálnych sankcií.³⁰

1.4.1 Ekonomické sankcie od roku 2015

Posledné desaťročie bolo známe uvalením veľkého množstva sankcií v rámci medzinárodných vzťahov. Len medzi rokmi 2016 – 2019 vzniklo 75 oficiálne publikovaných sankcií. Spomínané obdobie zaznamenalo nárastu sankcií najmä z dôvodu mandátu (2017 – 2021) vtedajšieho amerického prezidenta, Donalda Trumpa. Trumpova administratíva sa preslávila aplikovaním najväčšieho množstva sankcií v celej histórii

²⁸ AHANG, Mohammadreza. *The Art of Economic Sanctions*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2014. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/281285224_The_Art_of_Economic_Sanctions

²⁹ ABDAMANOV, Olzhas. *When Economic Sanctions are likely to be effective*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-14]. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/342750650_When_economic_sanctions_are_likely_to_be_effective

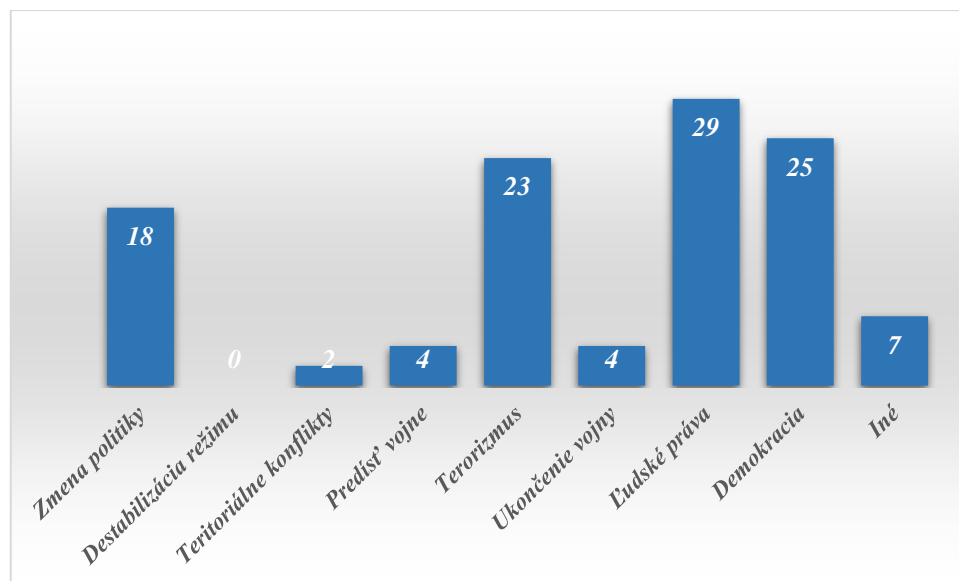
³⁰ KOBAYASHI, Yoshiharu. *Economic Sanctions as Foreign Policy*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2018. [cit. 2021-06-14]. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/322628790_Economic_Sanction_as_Foreign_Policy

amerických prezidentov. Je potrebné poukázať na fakt, že väčšina týchto sankcií je v platnosti aj počas mandátu nového prezidenta, Joea Bidena (2021 – súčasnosť). USA od roku 1950 vystupujú ako subjekt, ktorý najviac aplikuje sankcie, pričom 1/3 sankčných opatrení pochádza práve z administratívy tejto krajiny. Počas pôsobenia (2009 - 2017) predchádzajúceho prezidenta, Baracka Obamu, USA boli zodpovedné za 30 % v tom čase aktuálne platných sankcií. Počas vlády Donalda Trampa boli zodpovedné za 40 % sankcií.

Oficiálne zverejnené množstvo sankčných prípadov medzi rokmi 1950 – 2019 predstavuje hodnotu 1101. V roku 2019 bolo najviac sankčných opatrení aplikovaných západnými krajinami Európy a Afriky voči iným krajinám Afriky, najmä z dôvodu občianskych vojen. Na druhej strane ani jedna africká krajina neuplatnila sankcie voči krajinám Európy. Z tohto vyplýva, že určité krajiny nemajú tendenciu aplikovať sankcie v rámci svojej ZOP. Existujú regióny, resp. oblasti, ktoré sú naopak populárnymi príjemcami sankcií.³¹

Graf 6 **Nárast sankcií od roku 2016** (v počte sankcií, 2016 – 2019)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: KIRILAKHA, Aleksandra a kol. *An Update that Includes the Years of the Trump Presidency*. [elektronický zdroj]. Drexel University, 2021. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_010.html

Rok 2015 bol sprevádzaný poklesom ekonomických sankcií na medzinárodnom trhu, či už všeobecných alebo cielených. V tomto roku sa zlepšili vzťahy USA, krajín EÚ, Ruska

³¹ KIRILAKHA, Aleksandra a kol. *An Update that Includes the Years of the Trump Presidency*. [online]. Drexel University, 2021. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_010.html

a Číny s Iránom, ako aj vzťahy EÚ s Bieloruskom, kedy sa všetky zainteresované strany snažili o povzbudenie hospodárskej spolupráce navzájom. Nasledujúci rok zaznamenal najväčší nárast sankcií v oblasti porušovania ľudských práv, demokracie a podpore terorizmu. Z údajov grafu 6 môžeme vidieť, že neboli prijaté žiadne opatrenia z dôvodu destabilizácie režimu a len dva oficiálne prípady boli z dôvodu nápravy teritoriálnych konfliktov. Problémom sledovania a poskytovania správnych údajov je čoraz väčšie uplatňovanie „smart sanctions“, ktoré v porovnaní so sankciami ovplyvňujú celú krajinu. Tento druh sankcií je z hľadiska medzinárodného obchodu ťažšie sledovateľný a komplikovanejšie sa vyčísľujú následky sankcií na ekonomike ako celku.

1.4.2 USA vs. Irán

Napäté vzťahy medzi USA a Iránom sú následkom odstúpenia USA od Spoločného komplexného akčného plánu (JCPOA, angl. Joint Comprehensive Plan of Action) v roku 2018 a následným uplatnením sankcií voči Iránu. Signatári dohody (USA, Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, Rusko, Čína s Iránom) sa snažili najmä o pozastavenie resp. spomalenie jadrového programu v Iráne. Výmenou za to budú odstránené ekonomické sankcie, čo predstavuje nové možnosti pre Irán na medzinárodnom trhu.³² Trumpova administratíva poukazovala na neplnenie si povinností, ktoré Iránu z podpísanej dohody vyplývajú. Ďalej Irán obviňujú z destabilizujúceho konania v Afganistane, Jemene, Iraku, Libanone a Sýrii. USA obviňujú Irán s nadobúdaním obohateného uránu nad stanovenú hranicu dohodnutú v zmluve, ktorý môže byť nasledovne zneužitý na vybudovanie jadrových zbraní. Po odstúpení a aplikovaní sankcií zo strany USA, Irán očakával dodržanie dohody najmä zo strany európskych krajín, ktoré sa naďalej snažili udržať diplomatické vzťahy na rovnakej úrovni. To sa žiaľ nepodarilo. Veľké množstvo transnacionálnych korporácií pochádzajúcich z EÚ (napr. VW) obmedzili svoju spoluprácu s Iránom, kvôli hrozbe uplatňovania amerických sankcií i voči ich činnosti, na čo poukázal Donald Trump. Americký trh je v porovnaní s iránskym významnejší a preto, mnohé európske spoločnosti boli nútené svoju aktivitu v danej krajine obmedziť. Ekonomické sankcie a zastrasovanie zo strany USA zanechali negatívne následky na ekonomike Iránu.

³² Irán, v rámci jeho členstva v OPEC-u (Organization of Petroleum Exporting Countries, prekl. Organizácia krajín vyvážajúcich ropu) má tretie najväčšie dokázané zásoby ropy (13,1 % z 79,4 % dokázaných zásob OPEC-u).

Vzťah sa naďalej zhoršoval, v roku 2019 USA obvinili Irán s napadnutia ropných tankerov v Hormuzskom prielive a odpálenie rakiet na saudskoarabskú ropnú rafinériu. Nasledovalo presunutie amerických ozbrojených jednotiek na Blízkom východe bližšie k hraniciam Iránu. Pár dní na to, Iránske vojsko údajne zostrelilo americký špionážny dron, ktorý prelietal nad územím Iránu. Po tomto kroku boli USA, presnejšie Donald Trump, ochotné zaútočiť, avšak útok bol odvolaný v poslednom momente. V tom čase už bol na území Iránu zamedzený vstup Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (IAEA, angl. International Atomic Energy Agency), ktorá by vykonávala dohľad na dodržiavanie stanoveného množstva obohateného uránu. USA na začiatku roka 2020 zavraždili Qasema Soleimaniho, veliteľa špeciálnych jednotiek, ktorý bol považovaný za druhého najmocnejšieho muža v Iráne a bol zodpovedný za aktivity krajiny najmä v Iraku a Sýrii. Irán následne odstúpil od JCPOA a žiadal úplný odchod amerického vojska z ich územia. O pár dní neskôr zaútočili na leteckú základňu Iraku, na ktorej sa nachádzali jednotky amerického vojska, kde vystrelili 12 rakiet, pričom iránske médiá hlásia 70 mŕtvych, zatiaľ čo USA tento výsledok vyvracia. Irán sa neskôr priznal, že nedopatrením zostrelil komerčné lietadlo smerujúce na Ukrajinu, čo zavinilo smrť 176 ľudí.³³ Vtedajší americký prezident sankcionoval kapitánov piatich ropných tankerov, ktoré obchodovali s Venezuelou. Donald Trump očakával spoluprácu ostatných krajín pri uplatňovaní sankcií a vytváraní tlaku na Irán. Táto nádej nebola naplnená a sankčné opatrenia boli uplatňované naďalej len zo strany USA.³⁴ Irán si uvedomuje, že ekonomicky a vojensky nie je pripravený vstúpiť do vojnového konfliktu s USA, avšak nachádza iné spôsoby ako odplatiť smrť veliteľa špeciálnych jednotiek. Spoločne s Čínou a Ruskom sa snažia podať svetu jasnú správu. Napätie na blízkom východe pokračuje.

Zmeny sa očakávali po prezidentských voľbách v USA, keďže na miesto prezidenta nastúpil Joe Biden. Ten však tvrdí, že ekonomické sankcie voči Iránu nebudú zrušené pokiaľ sa daný štát nevráti k bodom dohody. V súčasnosti (2021) svetové mocnosti rokujú vo Viedni o znovunavrátaní JCPOA. Západné krajiny tlačia na vyriešenie konfliktu medzi USA a Iránom počas niekoľkonásobných rokovaní vo Viedni. Joe Biden považuje sústredenie sa

³³ ISLAM, s. M. Azharul. *USA-Iran Conflict*. [online]. University of Dhaka, 2020. [cit. 2021-12-13]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/338885060_USA-Iran_Conflict

³⁴ CFR. *U.S. Relations with Iran 1953 – 2021*. [online]. Council on Foreign Relations, 2021. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-iran-1953-2021>

na sankcie a armádu ako účinný nástroj poukázania na to, že im dochádza trpezlivosť s politikou Iránu.

Víťazom prezidentských volieb v Iráne v roku 2021 sa stal Ebráhím Raísi, ktorý sa na základe Amnesty International podieľal ako „člen komisie smrti“ na zavraždené tisícov disidentov a v 80. rokoch sa zúčastnil masových poprav. Túto osobu Američania zapísali na sankčný zoznam už v roku 2019.³⁵

1.4.3 EÚ vs. Bielorusko

Uplatňovanie sankcií voči Bielorusku zo strany EÚ začalo v roku 2004 z dôvodu štyroch prípadov zmiznutia (dvaja opoziční politici, jeden podnikateľ a jeden novinár), porušovaní ľudských práv a porušovania medzinárodných volebných noriem. Opatrenia sa neustále zvyšovali až do roku 2020, kedy EÚ odmietla výsledky prezidentských volieb v krajine. Únia tvrdí, že voľby boli zmanipulované, vládnuca strana zastrašovala a násilím umlčala pokojných demonštrantov, členov opozície a novinárov. Z tohto dôvodu EÚ nepovažuje prezidentské voľby za spravodlivé a slobodné. Medzi uplatňované opatrenia zaraďujeme z hľadiska ekonomických sankcií zmrazenie aktív, zákaz cestovania vybraných subjektov a zákaz vývozu tovaru, ktorý môže byť využitý na vnútornú represiu. Vzťahy sa v súčasnosti vyostrujú (2021), Bielorusko vynútilo pristátie lietadla spoločnosti Ryanair v Minsku, na linke Atény – Vilnius. Nielenže týmto neplánovaným pristátím došlo k ohrozeniu posádky lietadla, ale aj k zadržaniu novinára Ramana Prataseviča a jeho priateľky Sofie Sapagovej. Novinár verejne kritizoval režim v krajine a poskytoval informácie o protestoch, ktoré vypukli po prezidentských voľbách. EÚ zaviedla nové ekonomické sankcie voči krajine, zákaz preletu leteckých spoločností so sídlom v EÚ nad Bieloruskom, ako aj zákaz vstupu bieloruských leteckých spoločností do vzdušného priestoru EÚ. V rámci sankčného režimu je označených 183 jednotlivcov a 26 subjektov, pričom medzi jednotlivcov zaraďujeme aj bieloruského prezidenta, Alexandra Lukašenka, a jeho syna a poradcu pre národnú bezpečnosť, Viktora Lukašenka. Rokovania o sankciách zo strany EÚ nie sú ukončené a naďalej v tejto oblasti pokračujú.³⁶

³⁵ MARSHALL, Tim. *Sila Geografie v 21. storočí*. 1. vydanie. Bratislava: Premedia, 2021, 319 s. ISBN 978-80-8159-987-3

³⁶ EURÓPSKA RADA. *Vzťahy EÚ s Bieloruskom*. [online]. Európska rada, 2021. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eastern-partnership/belarus/>

1.4.4 *Vojenský konflikt na Ukrajine*

Hlavným cieľom práce je zhodnotenie vplyvu a účinnosti všeobecných a cielených ekonomických sankcií na ekonomiku prijímajúcej krajiny na príkladoch USA a Irán a EÚ a Bielorusko. Avšak je potrebné zaznamenať momentálnu situáciu na medzinárodnom trhu, kedy sa Rusko rozhodlo vojensky napadnúť Ukrajinu, čo viedlo k najväčšiemu množstvu všeobecných a cielených sankcií zo strany EÚ za posledné desaťročia.

Aplikovanie ekonomických sankcií EÚ voči Rusku bolo začaté v roku 2014, kedy Rusko anektovalo Ukrajinský Krym. V tom čase EÚ zvolila jemnejší prístup k naštípeniu vzťahov s Ruskom, vzhľadom na vysokú závislosť na dovoze nerastných surovinách ruského pôvodu. EÚ z tohto dôvodu uprednostnila cielené sankcie v podobe zmrazenia aktív vybraných subjektov na území EÚ, avšak neskôr siahla aj po všeobecných ekonomických sankciách týkajúcich sa zákazu dovozu tovarov z Krymu, ale nie priamo z Ruska. Aj keď zamedzila zákaz vstupu ruským štátom vlastným finančným inštitúciám na sekundárne kapitálové trhy EÚ, úplne embargo na vývoz zbrojného materiálu, ako aj zákaz prístupu Ruska k citlivým technológiám, hlavne v oblasti ropného priemyslu, nezastrešovali tieto opatrenia taký veľký rozsah, k akému došlo v roku 2022.³⁷

Vzťahy sa neskôr ustálili, čo viedlo k pokračovaniu obchodnej a diplomatickej spolupráci. Rusko sa dostalo v roku 2022 do fázy, kedy nebude možné sa vrátiť k vzájomnej spolupráci, keďže ruský prezident, Vladimír Putin (2012 – súčasnosť) sa rozhodol vo februári daného roku vojensky napadnúť Ukrajinu. Tento skutok nemohla EÚ nechať nepovšimnutý a rozhodla sa prijať drastické opatrenia vo forme všeobecných a cielených ekonomických sankcií. Podľa EÚ bola napadnutá celistvosť Ukrajiny, načo uplatnila dodatočné opatrenia k tým, ktoré v tom čase platili už od anexie Krymu v roku 2014. Prvý sankčný balík bol predstavený 23.02.2022, ktorý obsahoval mená 351 poslancov ruskej Štátnej dumy a iným 27 osôb, v rámci cielených sankcií. Ďalej sa uplatnil zákaz vstupu Ruska na kapitálové a finančné trhy EÚ. Na to, že táto situácia je veľmi vážna poukazuje enormná rýchlosť procesov schvaľovania sankčných balíkov. Ani nie o dva dni neskôr, EÚ prijala druhý sankčný balík voči Rusku, kedy zamrazila aktíva ruského prezidenta, Vladimíra Putina, a ministra zahraničných vecí, Sergeja Lavrova (2004 – súčasnosť),

³⁷ EURÓPSKA RADA. *Vyhlasenie predsedu Európskej rady Hermana Van Rompuya a predsedu Európskej komisie v mene Európskej únie k schváleniu reštriktívnych opatrení proti Rusku*. [online]. Európska rada, 2014. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/media/22008/144185.pdf>

jedných z najvplyvnejších osôb Ruskej Federácie. Do konca februára bol prijatý tretí sankčný balík, ktorý obsahoval zákaz transakcií s Ruskou centrálnou bankou a zákaz preletu vzdušným priestorom EÚ. Neskôr sa v rámci tohto balíku doplnilo vylúčenie 7 ruských bánk zo SWIFT-u. V polovici marca bol prijatý štvrtý balík sankcií, od kedy sú zakázané akýkoľvek transakcie s vybranými ruskými podnikmi a rovnako zákaz investovania do ruského energetického priemyslu. Vyostrenie situácie nastalo po masakri v ukrajinskom meste Buča, kedy ruské vojsko brutálne zavraždilo civilistov daného mesta. EÚ sa rozhodla pre prijatie piateho balíka sankcií v podobe zákazu dovozu uhlia a iných tuhých fosílnych palív, zákaz vstupu ruským lodiam do prístavov EÚ a zákaz dovozu iného tovaru, ako sú cement, drevo, morské plody a liehoviny. Množstvo ekonomických sankcií však stále nie je na konci, uvažuje sa o ďalšom, šiestom sankčnom balíku.³⁸

Vážnosť tejto situácie podčiarkuje fakt, že EÚ dováža 45% z celkového dovozu zemného plynu práve z Ruska (2021), a aj napriek tomu sa rozhodla pre dané ekonomické sankcie. Na základe tejto skutočnosti sa EÚ rozhodla znížiť dovoz zemného plynu z Ruska o dve tretiny svojho dovozu do konca roka 2022.³⁹ Treba však poznamenať, že táto situácia a sankcie voči Rusku sa neprejavia len na ruskej ekonomike, ale i na ekonomike krajín EÚ ako aj spomalení rastu svetového HDP. HDP EÚ by v roku 2022 malo rásť tempom 3,7 %, čo predstavuje pokles predpokladu odborníkov Európskej centrálnej banky (ECB) z decembra roku 2021 o 0,5 %. Najviac sa zhoršujúca situácia prejavila na miere inflácie, ktorá je počas vojnového konfliktu nadmieru vysoká. Odborníci predpovedajú priemernú mieru infláciu na rok 2022 na úrovni 5,1 %, pričom rátajú s ustálením na medzinárodnom trhu v druhom polroku. V roku 2024 očakávajú mieru inflácie na úrovni 1,9 %, čo sa viac približuje štandardom eurozóny. Ceny surovín, najmä ropy a plynových komodít, ako aj energetických sa zvýšili v desaťnásobných hodnotách.⁴⁰ Na vyčíslenie definitívnych následkov tohto vojenského konfliktu a ekonomických sankcií je momentálne priskoro.

³⁸ EURÓPSKA RADA. *Chronologický prehľad – reštriktívne opatrenia EÚ proti Rusku z dôvodu situácie na Ukrajine*. [online]. Európska rada, Rada Európskej únie, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

³⁹ CLIFFORD, Catherine. *How the EU plans to cut dependence on Russian gas by two-thirds this year*. [online]. CNBC, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2022/03/08/how-the-eu-plans-to-cut-dependence-on-russian-gas-by-67percent-this-year.html>

⁴⁰ ECB. *Makroekonomické projekcie odborníkov ECB pre eurozónu*. [online]. Európska centrálna banka, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/ecb.projections202203_ecbstaff~44f998dfd7.sk.html

EÚ nie jediná, ktorá sa rozhodla po vojenskom útoku Ukrajiny uvaliť ekonomické sankcie voči Rusku. Krajiny ako Austrália, Švajčiarsko, USA, Kanada, Japonsko, Island, Bahamy, Singapur, Nórsko, Južná Kórea a Tchaj-wan. Krajiny sa rozhodli pre prijatie rôznych foriem ekonomických sankcií, napr. Bahamy sankcionovali súkromné subjekty ruského pôvodu na ich území, najmä zmrazenie ich aktív (cielené ekonomické sankcie), Tchaj-wan a Singapur zakázali vývoz technológií do Ruska (všeobecné ekonomické sankcie). Aj pri aplikovaní veľkého množstva ekonomických sankcií a strate významných obchodných partnerov, Rusko naďalej pokračuje so svojou „špeciálnou vojenskou operáciou“, ako ju prezentujú ruské médiá.

Nielen vlády vybraných krajín prejavili nesúhlas s konaním Ruska, ale aj veľké množstvo transnacionálnych korporácií sa rozhodlo opustiť ruský trh, pozastaviť svoju činnosť a spoluprácu s vybranými subjektami alebo pokračovať vo svojej činnosti, pričom v budúcnosti nedôjde k žiadnym novým obchodným možnostiam na ruskom trhu. Medzi takéto firmy zaraďujeme Intel, Nestlé, EnBW, Renault, BNP Paribas, RWE, Uni Credit, Allianz, Shell, OMV, Microsoft, Siemens Energy AG, Exxon Mobil, Visa a Mastercard.⁴¹ Ropné spoločnosti Royal Dutch Shell a OMV, sú dve z piatich podnikov, ktoré spoločne investovali 11 mld. USD do vybudovania a spustenia plynovodu Nord Stream 2, čo predstavuje polovicu nákladov. Nord Steam 2, ktorý má zdvojnásobiť dovoz ruského zemného plynu do EÚ prostredníctvom štátom vlastneného Gazpromu, nebude spustený.⁴²

⁴¹ FUNAKOSHI, Minami – LAWSON, Hugh – DEKA, Kannadi. *Tracking sanctions against Russia*. [online]. Reuters, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://graphics.reuters.com/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvrjenzmve/>

⁴² ELLYATT, Holly. *Nord Stream 2 cost \$11 billion to build. Now, the Russia-Europe gas pipeline is unused and abandoned*. [online]. CNBC, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2022/03/31/the-nord-stream-2-pipeline-lies-abandoned-after-russia-invaded-ukraine.html>

2 Cieľ práce

Cieľom diplomovej práce je zhodnotenie vplyvu a účinnosti všeobecných sankcií na ekonomike prijímajúcej krajiny v porovnaní s cieľnými sankciami. Čiastkovými cieľmi práce sú:

- Analýza dopadov všeobecných ekonomických sankcií USA na Irán
 - objasniť postavenie krajiny prijímajúcej sankcie vo vzťahu s krajinou odosielaajúcou sankcie
 - preskúmať vplyv ZOP USA v prevedení sekundárnych sankcií, na základe toho skúmať obchodné vzťahy s tretími krajinami – v prípade Iránu vzťah s EÚ, Čínou a Ruskom
 - zhodnotiť vplyv aplikovaných všeobecných sankcií na raste HDP krajiny prijímajúcej sankcie
 - zhodnotiť vývoj objemu PZI v krajine prijímajúcej sankcie a zvážiť prílev a odlev PZI v nasledujúcich štyroch rokoch
 - analyzovať zmeny postavenia žien v krajine prijímajúcej sankcie, resp. zvyšujúca sa miera nezamestnanosti a odlev žien z pracovného trhu
 - zhodnotiť vplyv aplikovania všeobecných ekonomických sankcií na miere terorizmu v krajine prijímajúcej sankcie
 - identifikovať ročný nárast novoprijatých ekonomických sankcií (všeobecných a cieľných spoločne) v nasledujúcich štyroch rokoch
- Analýza dopadov cieľných ekonomických sankcií EÚ na Bielorusko
 - objasniť postavenie krajiny prijímajúcej sankcie vo vzťahu s krajinou odosielaajúcou sankcie
 - zhodnotiť vplyv aplikovaných cieľných sankcií na raste HDP krajiny prijímajúcej sankcie
 - zhodnotiť vývoj objemu PZI v krajine prijímajúcej sankcie a zvážiť prílev a odlev PZI v nasledujúcich štyroch rokoch
- Všeobecné posúdenie stavu hospodárstva krajín po prijatí všeobecných a cieľných sankcií a ich vedľajšie účinky na obyvateľstvo.

Prvá kapitola diplomovej práce sa definuje pojem ekonomické sankcie, ich historický vývoj, dôvody aplikovania a ich klasifikácia. V rámci klasifikácie sa bližšie

venujeme obchodným a finančným sankciám, v súčasnosti nazývaných „smart sanctions“, resp. cieleňé sankcie, ako aj množstvu odosielaťov sankcií. V nasledujúcej podkapitole je priblížená medzinárodná právna úprava ekonomických sankcií z pohľadu OSN, WTO a EÚ. Na záver prvej kapitoly sme opísali ich význam v medzinárodnom obchode a súčasné sankčné opatrenia.

V druhej kapitole je uvedený hlavný a čiastkové ciele záverečnej práce. Nasledujúca kapitola obsahuje metodiku práce a metódy skúmania na základe, ktorých bola vypracovaná nasledujúca kapitola. V záverečnej kapitole sa sústredíme na vplyv ekonomických sankcií na samotnú ekonomiku krajiny prijímajúcej sankcie, na jej obchodné a politické vzťahy s krajinou odosielaajúcou sankcie, na spôsobené zmeny teritoriálnej štruktúry Iránu a Bieloruska, pričom sa zohľadňuje rozdiel medzi všeobecnými ekonomickými sankciami v prípade vzťahu USA - Irán a cieleňými sankciami v prípade vzťahu EÚ - Bielorusko. Bližšie analyzujeme vplyv ekonomických sankcií na raste HDP, objemu PZI, zmeny miery nezamestnanosti s prihliadnutím na postavenie žien, spojenou s migráciou a mierou terorizmu v krajine prijímajúcej sankcie.

3 Metodika práce a metódy skúmania

Pre spracovanie problematiky záverečnej práce bolo nevyhnutné pracovať so slovenskými zdrojmi, ako aj so zahraničnými, ktoré boli pre potreby práce interpretované do slovenského jazyka. Spracovanie a prepojenie jednotlivých zdrojov viedlo k vytvoreniu teoretickej časti práce. Praktická časť, ktorá sa priamo venuje hlavnému a čiastkovým cieľom, vychádzala z teoretického podkladu prvej kapitoly. Momentálna situácia na medzinárodnom trhu si žiadala opis ekonomických sankcií EÚ voči Rusku, avšak bližšie sa tejto téme v práci nevenujeme, keďže je ešte príliš skoro na sledovanie dopadov na ekonomike prijímajúcej krajiny, v tomto prípade na Rusku. Z tohto dôvodu sme sa rozhodli porovnať dva rozdielne prístupy aplikovania ekonomických sankcií. Na jednej strane agresívny prístup USA v podobe tvrdých všeobecných ekonomických sankcií a sekundárnych ekonomických sankcií voči Iránu, a na druhej strane opatrnejší prístup EÚ v podobe cielených ekonomických sankcií voči Bielorusku.

V práci boli využitých niekoľko metód prostredníctvom, ktorých sme dokázali vyvodiť záver. Na spracovanie bolo potrebné aplikovať metódy analýzy, index vnútroodvetvového obchodu, ktorý sa vypočíta nasledovne:

$$I - ((X_{kij} - M_{kij}) / (X_{kij} + M_{kij}))$$

(X_{kij} = vývoz komodity „k“ z krajiny „i“ do krajiny „j“, M_{kij} = dovoz komodity „k“ z krajiny „j“ do krajiny „i“)⁴³ a počítačový štatistický systém GRET, kde bolo potrebné zadať časový trend jednotlivých premenných a k nemu odpovedajúcim hodnotám, z čoho sme získali výsledok interpolácie. Následne bolo možné vypočítať predpoveď na budúce roky v podobe extrapolácie. Na základe týchto metód skúmania sme dokázali posúdiť zmeny na medzinárodnom trhu, presnejšie vo vzťahu k Iránu a Bielorusku, po aplikovaní a prijatí všeobecných a cielených ekonomických sankcií.

Hlavným zdrojom teoretickej časti práce boli poznatky a údaje z Medzinárodnej databázy sankcií (angl. The Global Sanctions Data Base, GSDB). Prostredníctvom dostupných zdrojov z dát Medzinárodného obchodného centra (angl. International Trade

⁴³ KAŠŤÁKOVÁ, Elena – ZÁBOJNÍK, Stanislav – BEBIAKOVÁ, Dáša. *Changes in Foreign Trade between Slovakia and Ukraine*. In *Studia Commercialia Bratislavavensia* [online]. Bratislava: Obchodná fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave, december 2019, roč. 12, č. 42, 232 – 249 s. [cit. 2022-04-19]. ISSN 1339-3081. Dostupné na: https://scb.euba.sk/archiv_scb/scb0219_vfinal%20-%20A2.pdf

Center, ITC), Svetovej banky (angl. World Bank, WB), Medzinárodného menového fondu (angl. International Monetary Fund, IMF) a Štatistického úradu Iránu (angl. Statistical center of Iran) bolo možné vytvoriť praktickú časť.

4 Výsledky práce

Hlavným dôvodom zavádzania sankcií v 21. storočí je zabezpečenie globálneho mieru. Medzinárodné organizácie ako OSN a WTO sa aktívne venujú udržaniu svetového mieru, najmä vo forme ekonomického prepojenia a naviazanosti hospodárstiev. Zavedenie ekonomických sankcií patrí medzi posledné možnosti ako zmeniť správanie krajiny. Avšak nielen svetové organizácie môžu prijať takéto opatrenia. Môžu tak urobiť i jednotlivé krajiny, na základe svojho presvedčenia o prijatí ekonomických sankcií. Medzi takéto krajiny v dnešnej dobe zaraďujeme USA, ktoré posledné roky obhajujú svoj „titul“ najväčšieho odosielaťa sankcií.

4.1 Sankcie USA uplatňované voči Iránu

Od roku 1979, kedy Irán držal v zajatí zamestnancov americkej ambasády po dobu 444 dní, neexistovali diplomatické vzťahy medzi týmito dvoma krajinami.⁴⁴ Obnovenie diplomatických vzťahov nastalo do určitej miery počas vlády Hassana Rúháního (2013 – 2021), ktorý osobne telefonoval s vtedajším americkým prezidentom, Barackom Obamom (2009 – 2017). Po odstúpení od JCPOA v roku 2018, Donaldom Trumpom, môžeme do dnešného dňa vymenovať nasledovné sankčné opatrenia, ktoré sa uplatňujú voči Iránu.

Americký prezident 08.05.2018 odstúpil od jadrovej dohody, pričom o pár mesiacov neskôr začali platiť nové sankcie. Podľa § 560.534 sa ukončili transakcie súvisiace s dovozom vybraných potravín a kobercov do USA a obchodovanie s nimi. Podľa § 560.536 sa ukončili transakcie súvisiace s rokovaním o podmienených zmluvách na činnosti oprávnené na povolenie podľa Vyhlásenia o licenčnej politike pre činnosti spájané s exportom a opätovným exportom komerčných osobných lietadiel súvisiacich častí a služieb do Iránu. Rovnako je zakázaný nákup amerických dolárov iránskou vládou, iránsky obchod so zlatom a drahými kovmi, priamy alebo nepriamy predaj a dodávka grafitu, surových kovov, hliníku, ocele, uhlia a softvéru na integráciu priemyselných procesov, zákaz nákupu, upísania a uľahčenia štátneho dlhu Iránu, obmedzenia na automobilový priemysel Iránu, zakázané transakcie spájané s ropou a ropnými produktami alebo petrochemických produktov pôvodom z Iránu, zakázané transakcie zahraničných finančných inštitúcií s Iránskou centrálnou bankou a vybranými iránskymi finančnými

⁴⁴ USA podporovali inváziu irackého vojska na územie Iránu a preto, počas vojny medzi Iránom a Irakom, sa postavili na stranu Iraku.

inštitúciami a obmedzenia iránskeho energetického odvetvia. Vo všeobecnosti začal neskôr platiť podľa § 560.201 úplný zákaz dovozu produktov a služieb iránskeho pôvodu a produktov kontrolovaných vládou Iránu a podľa § 560.204 úplný zákaz exportu a reexportu tovarov, technológií a služieb do Iránu. Tovary exportované do susedných krajín sú sledované, či nie sú následne dovezené na územie Iránu. Podľa § 560.208 občania USA nesmú obchodovať s iránskymi subjektami. Podľa § 560.207 je zakázané investovanie občanmi USA na území Iránu. Individuálne je sankcionovaných viac ako 900 osôb a subjektov, pričom sa rokuje o ďalších 300 nových.⁴⁵ Takéto vysoké čísla na sankčnom zozname je z dôvodu obsadzovania generálov a vysoko postavených vojakov, ktorí sú súčasťou Revolučných gárd, na výkonné pozície veľkých domácich spoločností.

Vláda USA sa ohrádza, že sankcie sú aplikované na pozastavenie negatívnych činností iránskej vlády a nie sú smerované na obyvateľstvo, výsledok je taký, že sankcie vo veľkej miere ovplyvnili práve obyvateľov Iránu.

4.1.1 Analýza zahraničného obchodu Iránu a USA

Vzájomný obchod Iránu a USA sa za sledované obdobie (2015 – 2020) pohybuje na nulovej úrovni. Tento jav si môžeme vysvetliť neexistujúcimi diplomatickými a ekonomickými vzťahmi. Na základe údajov percentuálny podiel vývozu USA do Iránu predstavuje za sledované obdobie 0. V prípade vývozu Iránu do USA to predstavuje za roky 2016 a 2017 0,1 % podiel, pričom v roku 2018, kedy sa odstúpilo od jadrovej dohody a uplatnili sa sankcie tento podiel klesol na 0. Irán od roku 2019 nezverejňuje údaje o svojej obchodnej výkonnosti a dostupné údaje sú len predpokladom ich skutočnej povahy. Na základe Grubel-Lloyd indexu, ktorý poukazuje na to, či medzi vybranými ekonomikami existuje vnútroodvetvový obchod⁴⁶, sme potvrdili domnienku, že USA nedokážu samostatne ovplyvňovať Irán len zákazom dovozu a vývozu tovarov na svoje územie.

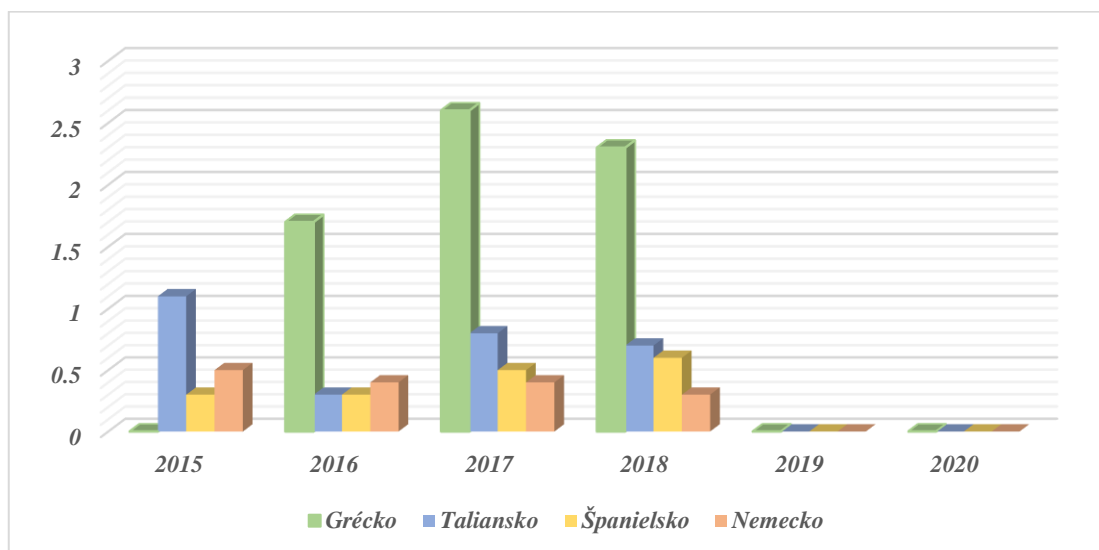
Tabuľka 1 **GL Index - vnútroodvetvový obchod medzi USA a Iránom (2016 – 2018)**

2016		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
071290	Ostatná zelenina	0,8446
490199	Tlačené knihy	0,3034

⁴⁵ OFAC. *Iran Sanctions Program*. [online]. Office of Foreign Assets Control Sanctions attorney, 2021. [cit. 2021-12-14]. Dostupné na: <https://ofaclawyer.net/economic-sanctions-programs/iran/>

⁴⁶ Grubel-Lloyd index = $1 - ((X_{kij} - M_{kij}) / (X_{kij} + M_{kij}))$. X_{kij} = vývoz komodity „k“ z krajiny „i“ do krajiny „j“, M_{kij} = dovoz komodity „k“ z krajiny „j“ do krajiny „i“

Graf 7 Podiel importu z Iránu do krajín EÚ (v %, 2015 - 2020)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: ITC. *Bilateral trade between Greece, Italy, Spain, Germany and Iran, Islamic Republic of. Product: Total All Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2021 [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c300%7c%7c364%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1

Graf 7 znázorňuje dovoz tovarov z Iránu do krajín EÚ. Počas uplatňovania podmienok JCPOA je zjavný dovoz komodít na územie únie, ide najmä o Nerastné palivá, minerálne oleje a produkty ich destilácie (HS2 kód, 27), ktoré sa najviac dovážali do Grécka a Talianska, pričom tieto dve krajiny vystupujú ako najväčší obchodní partneri v rámci EÚ. Po zavedení sankcií USA, mali tieto dve krajiny 6 mesiacov na to, aby si našli nových obchodných partnerov na dovoz danej komodity. Ak by k tomuto kroku nedošlo, boli by sankcionované USA rovnako ako Irán. Pred uplatnením sankcií predstavoval denný vývoz ropy 2,5 mil. barelov, počas 6 mesačného prechodu vývoz klesol na hodnotu 1 mil. barelov denne, a po ukončení prechodného obdobia udeleného USA sa hodnota denného vývozu ropy pohybuje na úrovni 500 – 600 tis. barelov. Ako je zjavné, zastrešovací politika USA viedla krajiny únie k zníženiu obchodu s Iránom. Pokles obchodu medzi EÚ a Iránom medzi rokmi 2018 a 2019 poklesol o 80 %, čo je nepriaznivé pre krajinu, keďže EÚ je jeden z významných obchodných partnerov. Údaje uvedené v grafe sú len zo strany krajín EÚ, keďže Irán pre roky 2019 a 2020 nezverejňuje údaje. Nielen Taliansko a Grécko malo 6 mesačnú výnimku na dovoz nerastných palív z Iránu. Rovnaké podmienky boli predložené Turecku, Indii, Číne, Tchaj-wanu, Japonsku a Južnej Kórei. India pred danou požiadavkou mesačne dovážala ropu v hodnote 2,5 mld. ton, čo predstavovalo 10 % indického dovozu

nerastných palív. Po uplynutí polročného obdobia, sa dovoz scvrkol na hodnotu 1 mil. tony. Podobne sa zachovali aj Turecko a Tchaj-wan.

Tabuľka 2 **Podiel vývozu Iránu** (v %, 2014 - 2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Ázia, nešpecifikovaná</i>	55	42,6	34,6	33,4	42,7
<i>Európa, nešpecifikovaná</i>	4,5	3,3	9,2	15,6	11,4

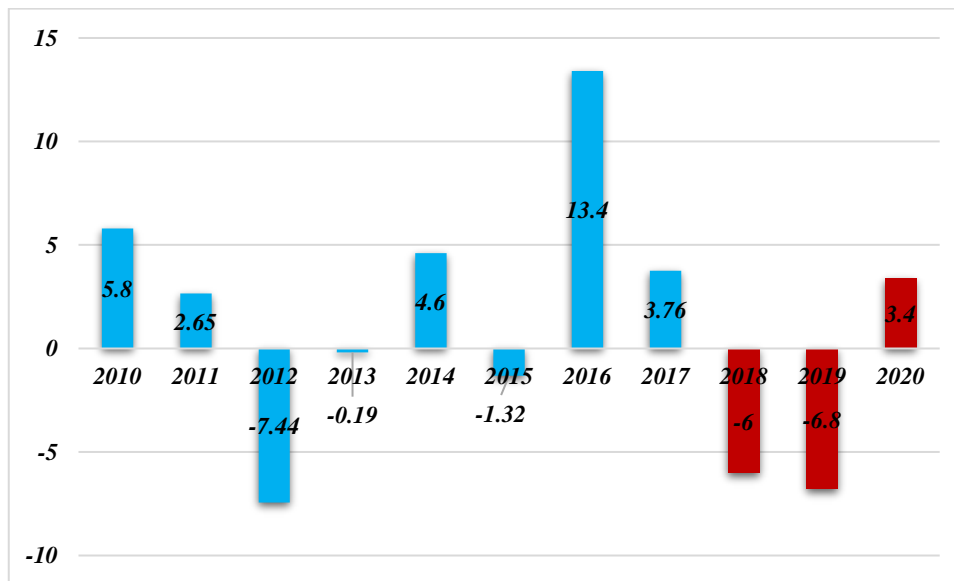
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: ITC. *List of importing markets for a product exported by Iran, Islamic Republic of. Product: Total All Products.* [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2021. [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c364%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

V predchádzajúcej tabuľke vystupujú teritória, na ktoré Irán najviac vyváža. Územia, s pomenovaním nešpecifikované môžeme definovať ako partnerské krajiny, ktoré svoje údaje o zahraničnom obchode nezdieľajú s ITC. Pred uzatvorením jadrovej dohody, v roku 2014, obchod do Ázie, bližšie nešpecifikovanej predstavoval nadpolovičnú väčšinu exportu krajiny. Po podpísaní dohody obchod medzi týmito subjektami mal klesajúci trend, vďaka novým obchodným možnostiam na medzinárodnom trhu, ako aj novým obchodným partnerom. Po udelení sankcií, sa Irán vracia k svojim predchádzajúcim obchodným partnerom, keďže podiel exportu narástol o necelých 10 % v porovnaní s rokom 2017, kedy jadrová dohoda bola v plnej platnosti. Rovnako sa predpokladá, že Irán začal počas tohto obdobia vyvážať ropu do Kórejskej ľudovodemokratickej republiky. Na druhej strane môžeme vidieť reverzný prípad vývozu Iránu. Export narástol do krajín Európy, bližšie nešpecifikovaných, avšak po odstúpení od dohody vývoz klesol.

4.1.3 Analýza HDP Iránu

Medzi ďalšie viditeľné negatívne následky všeobecných ekonomických sankcií a sekundárnych ekonomických sankcií je kolísavý vývoj HDP Iránu. Počas desaťročného obdobia, ktoré je znázornené na grafe 8, si môžeme všimnúť závislosť HDP na externých faktoroch krajiny. Červenou farbou sú zvýraznené roky počas, ktorých boli znovu uplatňované sankcie zo strany USA.

Graf 8 **Rast HDP Iránu** (v %, 2010 - 2020)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: IMF. *Islamic republic of Iran*. [online]. Medzinárodný menový fond, 2021. [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Countries/IRN#countrydata>

Graf zobrazuje rast HDP Iránu, ktorý je viditeľne volatilný. V roku 2012 je jeden z najväčších poklesov rastu HDP, čo bolo spôsobené embargom dovozu ropy zo strany EÚ, kvôli jadrovému programu Iránu. Pri podpísaní JCPOA sa hodnota obohateného uránu v Iráne mala znížiť o 98 %, čo by zamedzilo vývoj jadrových zbraní a uvoľnilo sankčné opatrenia zo strany EÚ a USA. V rokoch 2016 a 2017 je zjavný nárast HDP krajiny, vďaka ľahšiemu obchodovaniu na medzinárodnom trhu. Kvôli uplatňovaniu sankcií, poklesol obchod krajiny a tým aj rast HDP. Ak existuje politické napätie, či už v rámci krajiny alebo medzi viacerými krajinami, investori a odberatelia sa rozhodnú týmto subjektom vyhnúť, čo sa znova nepriaznivo prejaví na obchode krajiny. Predpokladaná miera rastu HDP podľa Medzinárodného menového fondu (IMF, angl. International Monetary Fund) je na úrovni 2 %. Posledný rok zaznamenal pozitívny hospodársky rast, čo môžeme vysvetliť faktom, že sankcie uplatňované USA sú v platnosti dva roky a tým sa Irán dokázal prispôbiť a nájsť si nových obchodných partnerov ako Čínu a USA, s ktorými zlepšil svoje diplomatické a obchodné vzťahy.

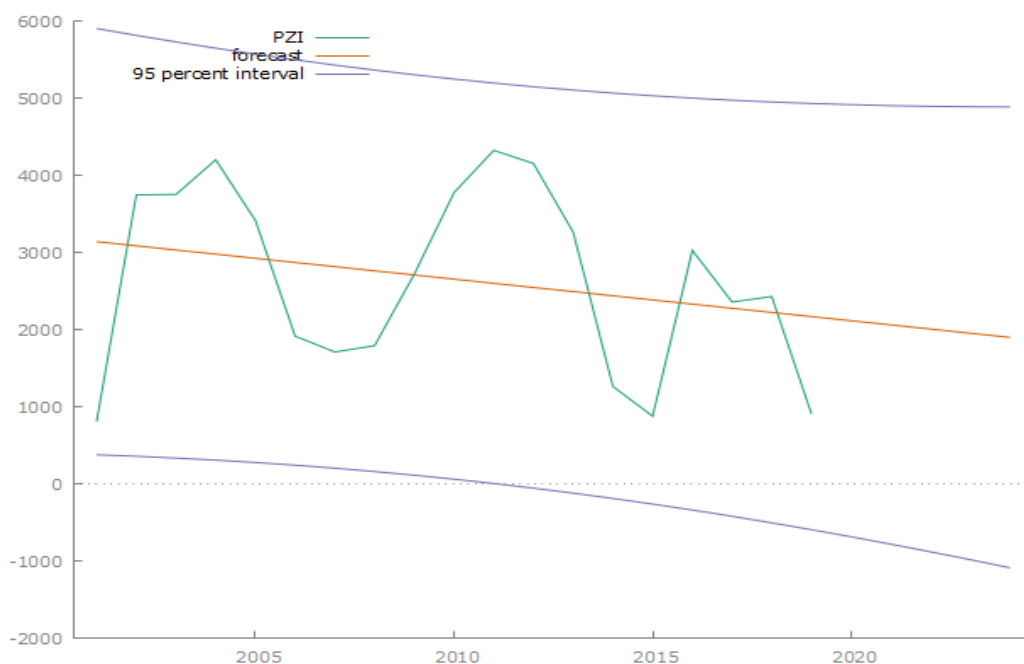
4.1.4 Analýza objemu PZI v Iráne

S Čínou krajina datuje spoločný vzťah od roku 1937, pričom Irán je pre Čínu významným obchodným partnerom na Blízkom východe, najmä z dôvodu enormných zásob nerastných surovín Iránom, ktoré Čína vo veľkej miere dováža na svoje územie. Od

revolúcie v roku 1979 sa bilaterálne vzťahy zlepšujú a navzájom spolupracovali v oblastiach energetických, technologických, obranných a v oblasti infraštruktúry. Čína tlačila na USA aby sa začali rokovania ohľadom jadrovej dohody, keďže aj táto krajina bola poznačená danými sankciami. Teraz môžeme sledovať nárast obchodu medzi týmito krajinami, aj napriek platným sankciám. Čína je najväčším obchodným partnerom Iránu a najmä najväčším dovozcom ropy, keďže ropa tvorí markantnú časť exportu Iránu. Vývoz ropy predstavoval viac ako 60 % vývozu krajiny, kvôli pandémie sa však export znížil a podľa predpokladov ITC nerastné suroviny boli druhou najviac vyváženou komoditou krajiny s 15,99 % podielom v roku 2020. Nárast dovozu bol znova zaznamenaný v roku 2021, takže krajina si dokázala nájsť náhradného kupca za krajiny únie, ktoré sa rozhodli odvrátiť od spoločného obchodu. Aby sa Čína vyhla sankciám USA, dováža iránsku lacnú ropu označenú ako pochádzajúcu z Ománu, Spojených Arabských Emirátov a Malajzie. Podiel dovozu iránskej ropy tvorí približne 6 % čínskeho importu ropy. Najvýznamnejším krokom v boji proti americkým sankciám je Čínsko-Iránsky 25-ročný program spolupráce, ktorý bol podpísaný v marci 2021. Program je bližšie priblížený pod grafom 11 Hodnota PZI Iránu.

Rusko, na rozdiel od krajín EÚ neobmedzilo vzájomný obchod s Iránom a napriek sankciám USA voči Iránu podiel importu komodít z Ruska do Iránu narástol v roku 2018 o 1,9 % na úroveň 3,3 %, na druhej strane exportu Iránu sa stále pohybuje na rovnakých hodnotách. Obrat obchodu medzi týmito krajinami za rok 2020 je o 39,8 % vyšší v porovnaní s predchádzajúcim rokom 2019 a rovnako rástol aj v roku 2021 o 15 %. V rámci iránskej spolupráce s Čínou na najbližších 25 rokov je jej súčasťou aj Rusko. Táto spolupráca má byť v oblasti ruského predaja zbraní a spoločných projektoch týkajúcich sa nerastných surovín. Nákup vojenského tovaru je pre Irán momentálne komplikovaný, keďže finančné prostriedky boli v zahraničí zamrazené a obchod krajiny klesol kvôli sankciám USA.

Graf 9 **Hodnota PZI Iránu** (v mil. USD, 2001 - 2019, predpoveď do roku 2024)

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe GRETL na základe údajov: ITC. *List of economic activities attracting investment in Iran, Islamic republic of from World*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Investment Map, 2022 [cit. 2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.investmentmap.org/investment/time-series-by-industry>

Na danom grafe 9 je zobrazená hodnota PZI v Iráne medzi rokmi 2001 až 2019. Objem PZI je rovnako závislý od situácie na svetovom trhu. Európske ropné embargo v roku 2012 spôsobilo pokles objemu PZI v krajine, najmä preto, že Irán sa stal menej atraktívnym pre zahraničných investorov. Rok pred ropným embargom bola hodnota PZI najvyššia počas sledovaného obdobia a to 4 322,1 mil. USD. Od tohto obdobia hodnota klesala, po rok 2015 kedy sa podpísala jadrová dohoda a krajina sa znova stala atraktívna pre investorov. Pokles bol opätovne zaznamenaný po roku 2018. Na základe týchto údajov a grafu môžeme definovať objem PZI za veľmi volatilné. Predpoveď do roku 2024 poukazuje ďalej klesajúci trend, avšak horný extrém poukazuje na stabilizáciu hodnôt. Konštantným hodnotám môže dopomôcť spolupráca s Čínou, ktorá plánuje investovať do krajiny viac ako 400 mld. USD. Najväčší prílev PZI do krajiny za sledované obdobie predstavuje viac ako 5 000 mil. USD, túto hodnotu dosiahla krajina v roku 2017, dva roky po podpísaní jadrovej dohody, a rovnako korešponduje s vyššou hodnotou celkového objemu PZI pre daný rok. Odlev PZI z predchádzajúcich rokov, kedy voči Iránu platilo veľké množstvo sankcií, spôsobil, že aj s vysokým prílevom financií sa krajina nedokázala vrátiť na hodnoty s pred ropného embarga EÚ, kedy sa stala krajina vysoko riziková pre zahraničných investorov a obnovila svoju

povešť krajiny prijímajúcej sankcie. Hodnoty prílevu PZI do krajiny by sa v nasledujúcich rokoch mali zvyšovať, no rovnako by sa mali zvyšovať aj hodnoty odlevu PZI. Všeobecne z toho vyplýva, že hodnota objemu PZI v Iráne by sa mala pomaly zmenšovať.

Hlavným cieľom Čínsko-Iránskeho 25-ročného programu spolupráce sú čínske investície do iránskej ekonomiky v hodnote 400 – 600 mld. USD. Podstata spočíva vo vývoze lacnej iránskej ropy, za čo Čína investuje a pomôže vybudovať telekomunikačné siete, nemocnice, podzemné metrá a všeobecne infraštruktúru, ktorá je súčasťou iniciatívy novej hodvábnej cesty (OBOR, angl. One Belt, One Road). Obe strany sú ohľadom podmienok dohody stručné, no niektoré body boli zverejnené. Ako sa už spomínalo v predchádzajúcich vetách, Irán za zaviazal dovážať ropu do Číny po dobu 25 rokov a na druhej strane Peking investuje viac ako 400 mld. USD do rôznych odvetví, ale najmä do oblasti infraštruktúry a prístavov, pričom sa ma z Iránu stať centrum novej hodvábnej cesty a nielen byť jej okrajom. Na základe toho sa vybudujú ropné prístavy, cez ktoré sa bude vyvážať ropa priamo do Číny, pričom sa vyhne clu. Investovať sa má aj do inteligentnej infraštruktúry, ktorá spočíva vo vybudovaní 5G sietí v Iráne. V spolupráci s Ruskou federáciou prepojiť Ománsky a Perzský záliv s južnou Európou, cez Azerbajdžan a Rusko, čím sa spojí Irán s Baltským morom. Vybudovanie ropných potrubí do Stredozemia cez Irak, Sýriu a Libanon. Aby sa Čína vyhla sankciám zo strany USA vo forme zamedzenia obchodovania prostredníctvom SWIFT-u, sa medzi krajinami vytvorí nový mechanizmus na zabezpečenie bankových prevodov. Na záver je potrebné spomenúť, že krajiny sa dohodli aj na vojenskej a obrannej spolupráci, ktorá sa týka výcviku a výskumu. Tento bod by mohol byť najviac sporný v rámci medzinárodných vzťahov, navyšovanie zásob obohateného uránu, ktorý slúži na produkciu jadrových zbraní, nakoľko sa jedná o jeden z hlavných dôvodov prečo USA uplatnili sankcie voči Iránu.⁴⁷

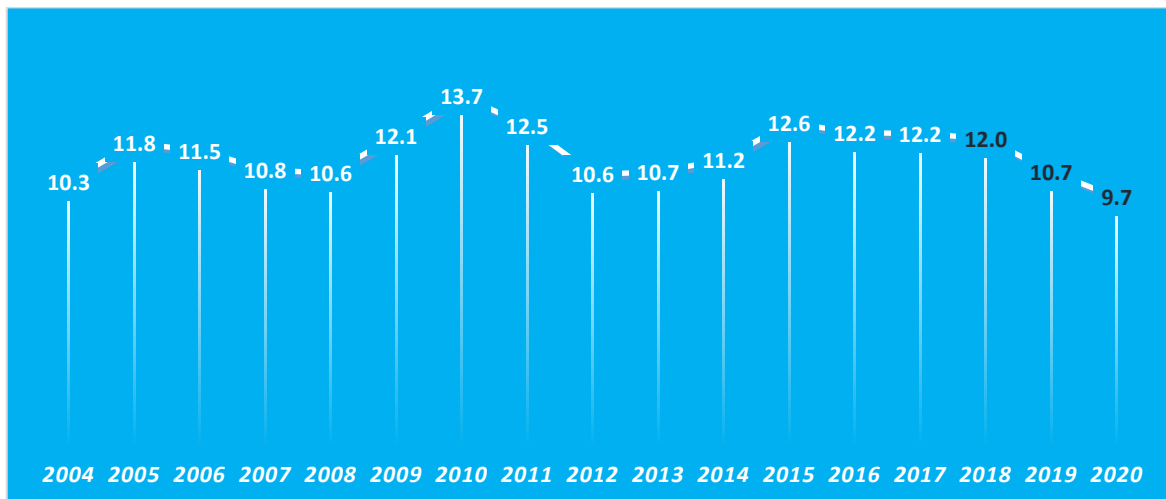
4.1.5 Analýza skrytých následkov všeobecných ekonomických sankcií na Iráne

Popri zjavných následkoch všeobecných ekonomických sankcií na vzájomnom obchode Iránu a USA, HDP Iránu a objemu PZI, existujú aj skryté následky, ktoré sú rovnako vyvolané aplikovaním sankcií. Skryté následky sa negatívne prejavujú na miere

⁴⁷ BRIEFING, China Team, *The China-Iran 25-Year Cooperation Agreement: What is it and Should Investors be Encourage?* [online]. China Briefing, 2021. [cit. 2022-01-21]. Dostupné na: <https://www.china-briefing.com/news/the-china-iran-25-year-cooperation-agreement-what-is-it-and-should-regional-investors-traders-pay-attention/>

nezamestnanosti v Iráne, zvyšujúcej sa migrácii, zhoršujúceho sa postavenie žien v spoločnosti a zvyšujúcej sa miere terorizmu.

Graf 10 **Nezamestnanosť v Iráne** (v %, 2004 – 2020)

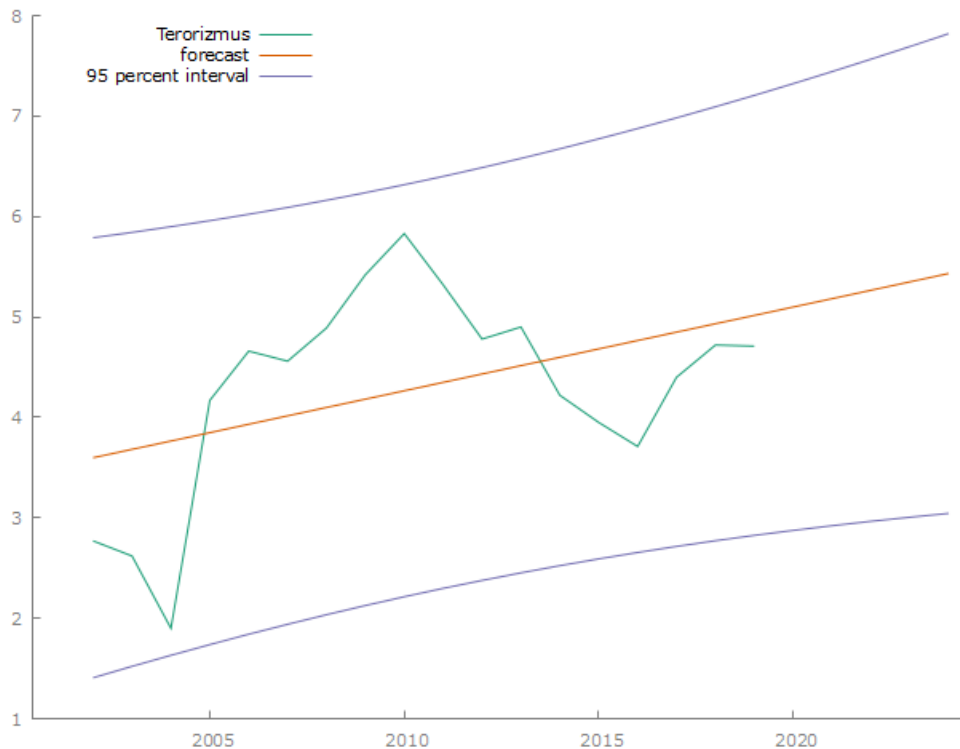
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: WB. *Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Iran, Islamic Rep.* [online]. Svetová banka, 2022. [cit. 2022-01-22]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=IR>

Na základe údajov Svetovej banky (WB, ang. World Bank) sú v danom grafe znázornené údaje pre celkovú nezamestnanosť v Iráne medzi rokmi 2004 – 2020. Hodnoty nezamestnanosti, v porovnaní s inými grafmi, nie sú vo veľkej miere volatilné a pohybujú sa v rozpätí 9,7 % - 13,7 %, prihliadnuc na fakt, že krajina v tomto období bola niekoľko násobne sankcionovaná svetovými mocnosťami. V roku 2020 dosiahla nezamestnanosť v krajine najnižšiu hodnotu v rámci sledovaného obdobia, a to hodnotu 9,7 %. Tento výsledok však nie je spôsobený rastom podnikania a vznikom nových pracovných miest v Iráne. V krajine sa hodnota nezamestnanosti vypočíta na základe množstva aktívnej pracovnej sily, čiže osôb, ktoré sú schopné aktívne sa zapájať do ekonomických aktivít. Pre obdobie 2020 – 2021⁴⁸ to predstavuje 40,9 % z celkového počtu obyvateľstva a to je pokles o 1,5 % v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Medzi rokmi 2020 - 2021 došlo k odlevu 1,43 mil. aktívne pracujúceho obyvateľstva, čo predstavuje približne 5 % z celkovej hodnoty aktívneho obyvateľstva (2019 - 2020). Prírastok pracovnej sily predstavoval 710 tis. Zamestnanosť žien bola najviac zasiahnutá, kedy o pracovné miesto prišlo 602 tis. žien, avšak viac ako 900 tis. opustilo pracovný trh. Táto skutočnosť potvrdzuje teóriu, že ženské

⁴⁸ Iránsky kalendár (perzský kalendár) – nový rok začína v druhej polovici marca

pohlavie horšie znáša ekonomické sankcie v porovnaní s mužským pohlavím. Nárast populácie predstavuje od roku 2017 približne 3 mil., avšak bol zaznamenaný pokles pracovnej sily o 115 tis., čo sa neskôr prejaví na zvýšení chudoby domácnosti v krajiny po dobu nasledujúcich 4 rokov.⁴⁹

Graf 11 Bodové hodnotenie terorizmu v Iráne (2001 – 2019, predpoveď do roku 2024)

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe GRETl na základe údajov : IEP. *Global Terrorism Index 2020-2002*. [elektronický zdroj]. Inštitút pre ekonomiu a mier, 2021. [cit. 2022-01-22]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2020-measuring-impact-terrorism>

Na základe spracovania udelených hodnotení Globálneho indexu terorizmu (GTI, angl. Global Terrorism Index), ktorý od roku 2000 zverejňuje Inštitút pre ekonomiku a mier, poskytuje prehľad globálnych trendov v terorizme. Viacerí autori vo svojich prácach poukazujú, vplyvom použitia ekonomických sankcií, na zvýšenie terorizmu, poklesom ľudských práv (zvýšené množstvo zmiznutých osôb, mučenie a uväznenie z politických dôvodov), znehodnotením demokratických inštitúcií a nárastom autoritatívneho tlaku, dokonca zvýšenou úmrtnosťou novorodencov pod vplyvom sankcií. Krajiny zasiahnuté

⁴⁹ AMAR. *A Summary of Labor Force Survey Results*. [online]. Statistical Center of Iran, 2021. [cit. 2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.amar.org.ir/english/Statistics-by-Topic/Labor-force>

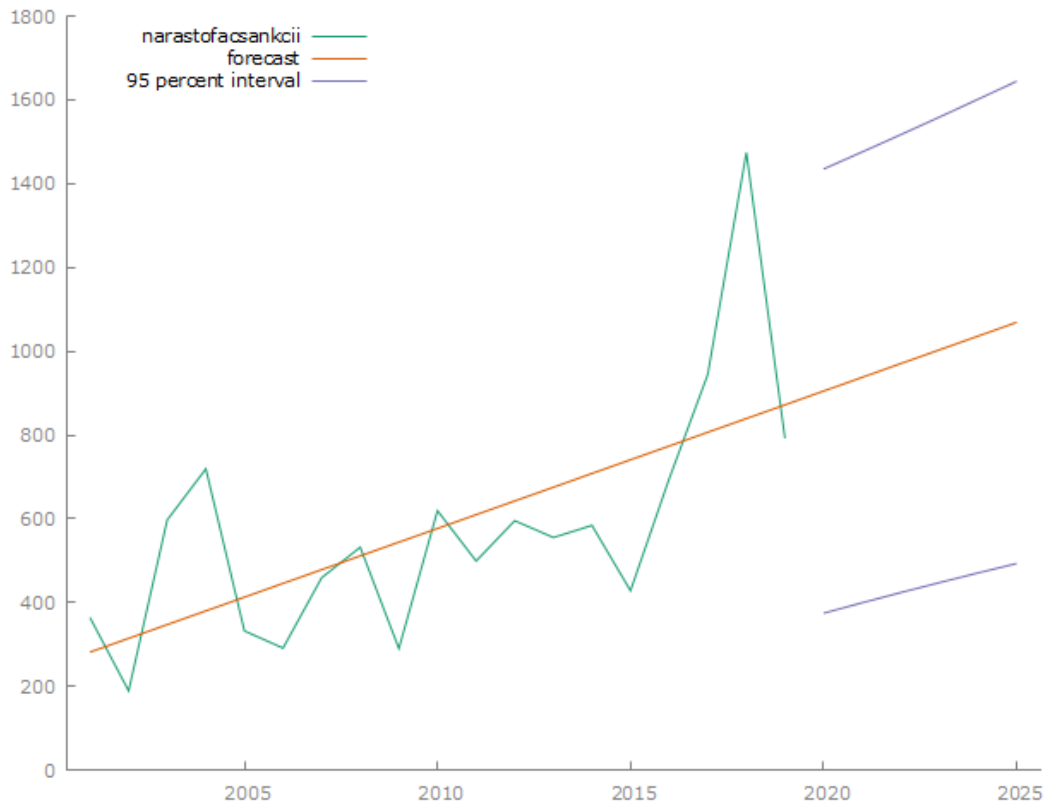
sankciami majú väčšiu pravdepodobnosť existencie a nárastu terorizmu v porovnaní s krajinami, na ktoré neboli uvalené sankcie.⁵⁰

Informácie znázornené na grafe 11, poukazujú na zjavný rastúci trend terorizmu v krajine. Obdobie ropného embarga EÚ (2012 - 2016) voči Iránu, kedy krajiny EÚ behom pár mesiacov ukončili dovoz ropy z Iránu ako to bolo aj v prípade nových sankcií od roku 2018, spôsobilo navýšenie hodnoty terorizmu na maximálnu hodnotu, počas celého sledovaného obdobia. EÚ bola významným obchodným partnerom Iránu pred podpísaním dohody, kedy importovala ropu z tejto krajiny. Ropa sa v tom období najviac podieľala na exporte krajiny, približne 80 % z celkového exportu. Embargo na komoditu, ktorá sa najviac podieľa na tvorbe HDP Iránu spôsobila v krajine značné nepokoje a nárast terorizmu. Podpísanie dohody, zrušenie značného množstva sankcií a lepšie možnosti pôsobenia na medzinárodných trhoch zmenšilo hodnotenie krajiny v rámci GTI, no následne hodnoty znova rástli po aplikovaní sankcií Donaldom Trumpom. USA nie sú významným obchodným partnerom Iránu a diplomatické vzťahy po roku 1979 boli minimálne. Z toho dôvodu sa aplikovanie embarga na dovoz tovarov Iránskeho pôvodu na územie USA neprejavilo takým enormným nárastom hodnoty terorizmu, aj po prijatí cielených sankcií voči individuálnym subjektom, ako to bolo v prípade ropného embarga EÚ. Tento fakt dokazuje domnienku, že krajina odosielajúca ekonomické sankcie ako nepodstatný obchodný partner, nedokáže samostatne ovplyvniť ekonomiku a iné sledované premenné krajiny prijímajúcej sankcie. Uvedomujúc si tento fakt, sa USA rozhodlo potrestať zahraničných obchodných partnerov Iránu, ktorí rovnako pôsobia na území USA, prostredníctvom sekundárnych sankcií. Predpoveď hodnôt terorizmu v krajine do roku 2024 je rastúca a pre tento rok sa predpokladá priemerná hodnota na úrovni 5,4. Od odstúpenia USA od jadrovej dohody miera demokracie v krajine klesá, hodnoty sa znižujú a v roku 2020 predstavovali len 2,2, čo Irán umiestnilo na pozíciu 152 zo 167 hodnotených krajín a označilo ju ako autoritatívny režim, podľa súkromnej anglickej spoločnosti, ktorá zverejňuje noviny pod názvom The Economist. Tento fakt potvrdzuje aj zvolenie nového

⁵⁰ ALTMANN, Thomas – GIERSCH, Jason. *Sanctioned terror: Economic sanctions and more effective terrorism*. [online]. Springer Nature, 2021. [cit. 2021-12-28]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/352360932_Sanctioned_terror_economic_sanctions_and_more_effective_terrorism

výrazne konzervatívneho prezidenta, ktorý je obviňovaný z podieľania sa na masových vraždách a mučeníu.

Graf 12 Ročný nárast sankcií na základe OFAC (2001 – 2019, predpoveď do roku 2025)

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe GRETl na základe údajov: OFAC. *Sanctions List Search*. [online]. Office of foreign Assets Control, 2022. [cit. 2022-01-23]. Dostupné na: <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>

Na danom grafe sú zobrazené každoročné nárasty sankčných opatrení, ktoré prijali USA a sú zverejnené na stránke OFAC. Pre našu prácu podstatný pokles prijatých sankcií bol v roku 2015, kedy bola uzatvorená jadrová dohoda a nebolo potrebné prijímať nové opatrenia voči Iránu. Na druhej strane, najväčší prírastok sankcií bol zaznamenaný v roku 2018, od kedy začali platiť sankcie voči Iránu. Na základe programu GRETl, ktorý spracoval údaje medzi rokmi 2001 – 2019, bola vypočítaná predpoveď na ročný prírastok sankcií zo strany USA, ktoré sa budú pohybovať medzi modrými hranicami, zobrazených na grafe 12. Ako je zjavné, množstvo prijatých sankcií má všeobecne rastúci trend, avšak údaje pre jednotlivé roky sú značne volatilné. Predpokladá sa pokles nových opatrení v roku 2020 až 2021 v porovnaní s rokom 2019 a od roku 2023 sa predpokladá každoročný nárast. Pre rok 2025 je odhad v rozpätí 493 až 1 644. Pričom sa spĺňa rastúci trend, kedy očakávané minimum je viac ako 490 nových sankcií, zatiaľ čo na začiatku sledovaného obdobia bol

priemer každoročných prírastkov 383. Do tohto zoznamu sú zaradené všetky druhy sankcií, ktoré predstavujú jadro práce.

Všeobecné sankcie, na základe teoretickej časti diplomovej práce, sa využívajú najmä na potrestanie alebo prinútenie prijímateľa sankcií zmeniť svoje správanie a majú negatívny vplyv na ekonomiku prijímateľa (viď. prepad rastu HPD Iránu v rokoch 2012 a 2018). Tento druh sankcií spôsobí v prijímajúcej krajine reťazovú reakciu. Ovplyvňujú nielen obchod s vybranou komoditou ale rovnako aj všetky firmy, ktoré sa sústreďujú na obchodovanie s danou komoditou. Netreba zabudnúť ani na sieť spoločností, ktoré sú napojené na tieto firmy, tým pádom aj ich obchodná a výrobná činnosť sú obmedzené. Cielené sankcie sa využívajú na zamedzenie obchodovania s vybranými subjektami, ale svojim charakterom by nemali ohrozovať ekonomiku krajiny. Tieto sankcie sú prejav nesúhlasu so správaním vybraných subjektov a teda ich nemožno považovať za výraznejšie v porovnaní so všeobecnými sankciami. Obchodné a diplomatické vzťahy by nemali byť naštrbené.

Na základe vypísaných údajov môžeme dedukovať, že všeobecné ekonomické sankcie dokážu prijímajúcej krajiny zhoršiť hospodársku situáciu z krátkodobého hľadiska, no z dlhodobého nemajú taký význam. Takýmto príkladom je Irán, ktorý bol prvých dva roky po prijatí sankcií tvrdo zasiahnutý, no časom sa prispôbil jednotlivým zmenám a našiel si nové možnosti obchodovania, teda došlo k zmenám na medzinárodnom trhu. Cielené sankcie nemali taký vplyv na ekonomiku krajiny, no na druhej strane riešili len vzťahy Iránu a USA, čo však týmto subjektom nezamedzuje udržiavať obchodné vzťahy s inými krajinami, ktoré nie sú v strachu pred sekundárnymi sankciami USA. Ďalší záver, ktorý potvrdzuje bod teoretickej časti je ten, že aby sankcie mali zmysel a požadovaný výsledok je potrebné, aby mali multilaterálny charakter. Ak by významní obchodní partneri ako EÚ, Rusko a Čína prijali sankcie s USA, mohli by sme polemizovať o zmene správania Iránu, no vzhľadom na to, že USA nie sú významným obchodným partnerom, čo vyplýva z indexu vnútroodvetvového obchodu, a teda nemôžu krajine vyhrážať z tejto strany, ostáva im možnosť zastrasovania iných obchodných partnerov, prostredníctvom sekundárnych sankcií.

4.2 Sankcie EÚ uplatňované voči Bielorusku

Vzťahy EÚ a Bieloruska sa začali po roku 1991, kedy únia uznala nezávislosť krajiny. Od roku 1994 je prezidentom republiky Alexander Lukašenko, ktorý dodnes vystupuje ako hlavný dôvod napätých vzťahov. Od roku 2004 EÚ aplikuje rôzne sankcie voči Bielorusku, z dôvodu straty opozičných politikov (2004), zmanipulovaných prezidentských volieb a potláčanie demokracie (2006). Obe strany sa snažili o zlepšenie obchodných vzťahov, a tak sa v roku 2015, v rámci politiky susedských krajín EÚ, naštartovali vybrané mechanizmy spolupráce a bola zrušená väčšina sankcií voči Bielorusku. Situácia sa začala opätovne zhoršovať po prezidentských voľbách v roku 2020, kedy po šiestykrát vyhral Alexander Lukašenko s viac ako 80 % podielom hlasov. EÚ výsledky týchto volieb neuznáva a považuje ich za zmanipulované a neslobodné. Samotný prezident spoločne s jeho synom, Viktorom Lukašenkom, ktorý zastáva post poradcu pre národnú bezpečnosť, a ďalšími 183 osobami a 26 subjektami figuruje na sankčnom zozname EÚ. Dané osoby majú zákaz vycestovania na územie únie a spoločne so subjektami na sankčnom zozname im boli zmrazené ich aktíva v EÚ. EÚ uprednostňuje prijímať ciele sankcie voči všeobecným ekonomickým sankciám, ktoré by sa negatívne prejavili na hospodárstve krajiny a naštrbili by tak vzájomné obchodné vzťahy, čo by následne mohlo viesť k vyostreniu konfliktu. Takémuto výsledku sa EÚ snaží zabrániť.

4.2.1 Analýza zahraničného obchodu EÚ a Bieloruskom

Na rozdiel od USA, EÚ neuplatnila úplný zákaz obchodovania, resp. embargo so sankcionovanou ekonomikou. EÚ uplatňuje niekoľko sankcií voči Bielorusku, avšak medzi ekonomické sankcie zaraďujeme nasledovné: úplný zákaz vývozu zbraní a podobných tovarov, rovnako s technickými a finančnými službami spojenými so zbrojným tovarom, resp. tovaru, ktorý sa dá zneužiť na represiu obyvateľstva krajiny, zákaz vývozu tovaru a technológií, ktoré sa dajú využiť na vojenské účely, zákaz poskytovania finančných prostriedkov Bielorusku, jeho vláda, vládnym organizáciám, spoločnostiam alebo agentúram, zákaz dovozu, nákupu alebo transferu ropných produktov a chloridu

draselného⁵¹ a zákaz nákupu a transferu tovaru používaného na produkciu tabakových výrobkov.⁵²

EÚ dodnes neratifikovala Dohodu o partnerstve a spolupráci (PCA, angl. Partnership and Cooperation Agreement) z roku 1995 ako prejav nesúhlasu s politikou Bieloruska a ich zaobchádzaním s ľudskými právami. Napriek tomuto postoje je EÚ druhým najväčším obchodným partnerom Bieloruska s podielom 19,3 % na celkovom obchode, čo predstavuje približne 10,4 mld. EUR pre rok 2020. Z krajín únie najviac obchoduje Bielorusko s Nemeckom (5,1 %), Poľsko (3,8 %) a Taliansko (2,1 %). Vzájomný obchod medzi stranami poklesol o 7,3 % v porovnaní s rokom 2019, napriek tomu cezhraničná výmena za posledných 10 rokov stúpla o 10,3 %. Z Bieloruska sa na exporte do únie najväčším podieľajú drevo (24,2 %), kovy (15,5 %) a minerálne produkty (13 %). Na importe z EÚ sa najviac podieľajú komodity stroje (31,3 %), chemikálie (15,8 %) a dopravné zariadenia (10,2 %). Najväčším obchodným partnerom krajiny je Ruská federácia s 49,6 % podielom na celkovom obchode. Na základe GL indexu je priblížený vnútroodvetvový obchod medzi EÚ a Bieloruskom.

Tabuľka 3 **GL Index - vnútroodvetvový obchod medzi EÚ a Bieloruska (2015 – 2020)**

2015		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
840410	Pomocné stroje a zariadenia na kotly	1
480519	Ostatný nenatieraný papier a lepenka	0,9937
401110	Nové pneumatiky, z kaučuku, druhu používaného na osobné motorové vozidlá	0,9930
2016		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
871610	Prívesy a návesy karavánového typu na bývanie	0,9946
940130	Sedadlá, otáčacie sedadlá s nastaviteľnou výškou	0,9894
070951	Huby a hľuzovky	0,9847
2017		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
610343	Pánske nohavice zo syntetických vlákien	0,9962
901190	Združené optické mikroskopy, časti a súčasti	0,9939

⁵¹ Chlorid draselný – Bielorusko v roku 2019 vyviezlo 10,3 mil. ton tohto produktu a je to druhý najväčší vývozca na svete, po Kanade

⁵² EURÓPSKA KOMISIA, *EU Sanctions Map* [online]. Európska komisia, 2021. [cit. 2022-02-06]. Dostupné na: <https://www.sanctionsmap.eu/#/main/details/2/?search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>

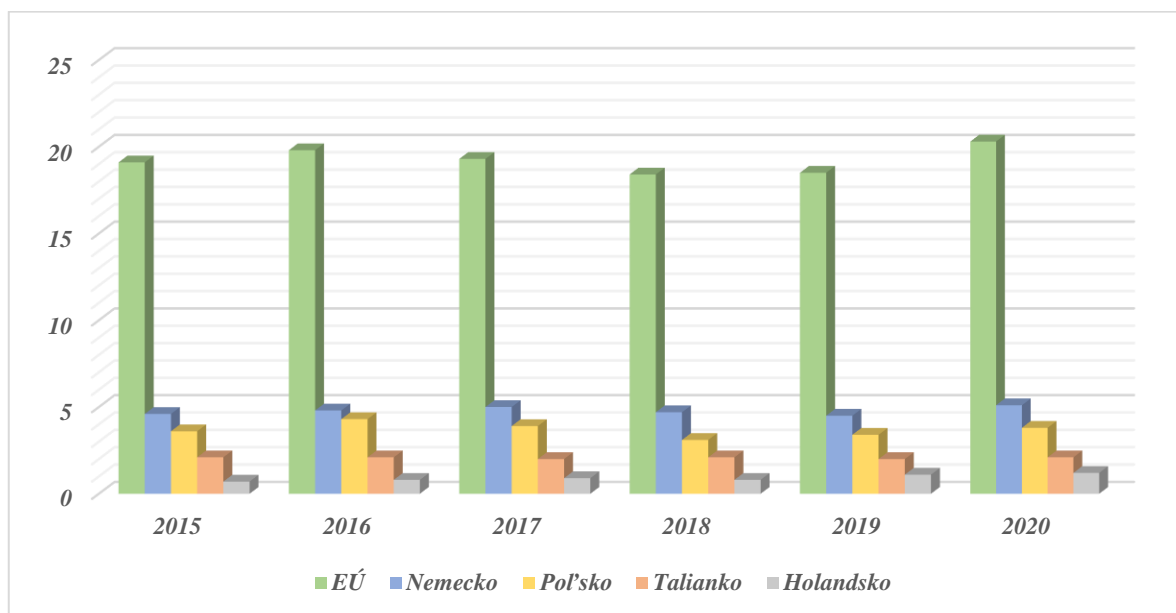
846239	Tvarovacie stroje na opracovanie kovov kovaním, ostatné	0,9915
2018		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
940169	Ostatné sedadlá s drevenou kostrou	0,9959
691010	Keramické výlevky, umývadlá, bidety z porcelánu	0,9939
392510	Nádrže, zásobníky, sudy a podobné nádoby	0,9923
2019		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
850490	Elektrické transformátory, časti a súčasti	0,9994
610990	Vrchné tričká, tielka z ostatných textilných materiálov	0,9978
410799	Usne ďalej upravené po činení, ostatné	0,9969
2020		
HS6 Kód	Názov komodity	GL index
700729	Vrstvené bezpečnostné sklo, ostatné	0,9952
283322	Sírany, kamence, peroxosírany, hliník	0,9944
230120	Zvyšky a odpad z potravinárskeho priemyslu, múčky, prášky a pelety z rýb alebo kôrovčov	0,9931

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe: ITC. *Bilateral Trade between Belarus and European Union (EU 28)*. Product: Total All Products. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c112%7c%7c%7c14719%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

V tabuľke 3 sú vypísané komodity, pri ktorých existuje vzájomný obchod pre roky 2015 až 2020. V tomto období sa obchodné vzťahy zlepšovali po rok 2020, v čase uplatnenia ekonomických sankcií EÚ, všeobecných, a vo vyššom počte, cielených. Medzi týmito dvoma partnermi je množstvo komodít, pri ktorých existuje vnútroodvetvový obchod, výrazne vyššie ako pri GL indexe medzi USA a Iránom. Z tohto indexu a teoretického základu vyplýva, že dopad ekonomických sankcií na partnerskú krajinu by mal mať výraznejší vplyv, ako pri krajinách vystupujúcich ako „nepriatelia“, čo je prípad USA a Iránu.

Graf 13 Export EÚ do Bieloruska (v %, 2015 - 2020)

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe: ITC. *List of supplying markets from European Union (EU 28) for a product imported by Belarus. Product: Total all Products.* [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c112%7c%7c%7c14719%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c4%7c1%7c1

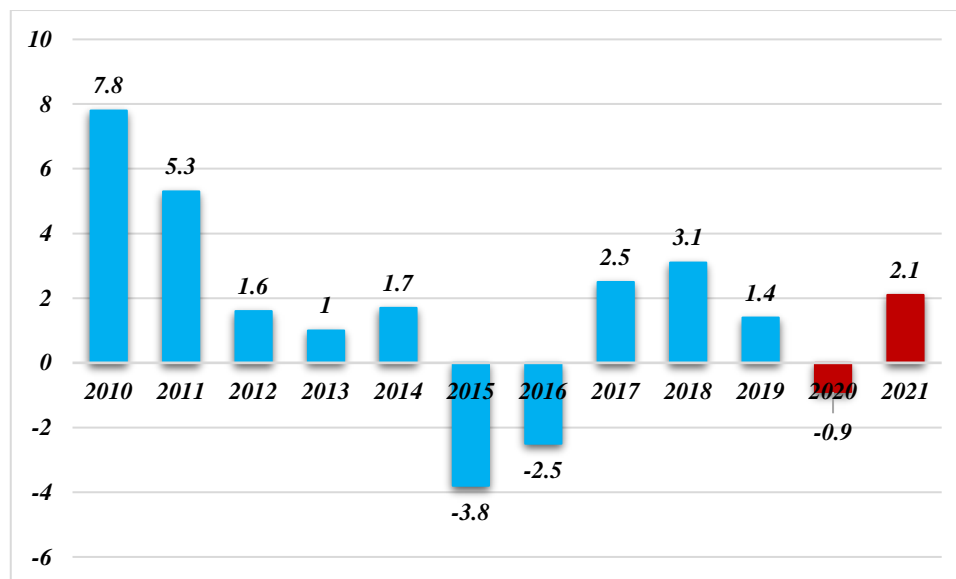
Graf 13 zobrazuje export EÚ a vybraných krajín únie s Bieloruskom. V prípade amerických sekundárnych sankcií, obchod Iránu s krajinami EÚ klesol na nulové hodnoty, avšak pri sankciách EÚ voči Bielorusku, takýto pokles nie je zjavný. Tento fakt si môžeme vysvetliť nasledujúco. USA na záver prijali úplne embargo voči Iránu, žiadne komodity sa nesmeli vyviesť alebo doviešť z Iránu a rovnako je pozastavené poskytovanie vybraných služieb subjektom iránskeho pôvodu. Takýto rázny krok EÚ neprijala. V tomto prípade platí zákaz vývozu určitých komodít, ktoré sa dajú použiť na potlačenie ľudských práv a vedú k ozbrojenému konfliktu, avšak pre iné komodity zákaz obchodovania uplatnený nebol. Hodnoty exportu za posledných 5 rokov sa pohybujú na rovnakej úrovni. V platnosti sú aj cieľené sankcie voči najvyšším predstaviteľom Bieloruska, kde je zákaz vstupu na územie únie a zamrazenie ich aktív, táto skutočnosť sa však neprejavuje na zahraničnom obchode krajiny, a teda Bielorusku nemá za potrebu hľadať iných obchodných partnerov, ako to je v prípade Iránu, ktorý sa sústreďuje na spoluprácu s Čínou a Ruskom. Obchod medzi Bieloruskom a jeho najväčším obchodným partnerom sa za sledované obdobie výrazne nezmenil a je minimálne volatilný. Čo sa týka komodity, chloridu draselného, pri ktorom Bielorusko vystupuje ako druhý najväčší vývozca na svetový trh, ten sa stal pre rok 2020

najviac exportujúcou komoditou s podielom 8,26 %. Aj keď voči tejto komodite sú v platnosti sankcie, hodnoty exportu nie sú vo veľkej miere volatilné, avšak pokles exportu chloridu draselného do EÚ predstavuje necelých 60 mil. USD (pokles o 23,15 %).

4.2.2 Analýza HDP Bieloruska

Rovnako ako pri Iráne, sledujeme aj pri Bielorusku vývoj jeho HDP po dobu desiatich rokov. Červenou farbou sú znázornené údaje, kedy sa vzťahy Bieloruska a EÚ narušili a došlo k aplikovaniu európskych cieľných sankcií.

Graf 14 **Rast HDP Bieloruska** (v %, 2010 - 2021)

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe: IMF. *Republic of Belarus*. [online]. Medzinárodný menový fond, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Countries/BLR>

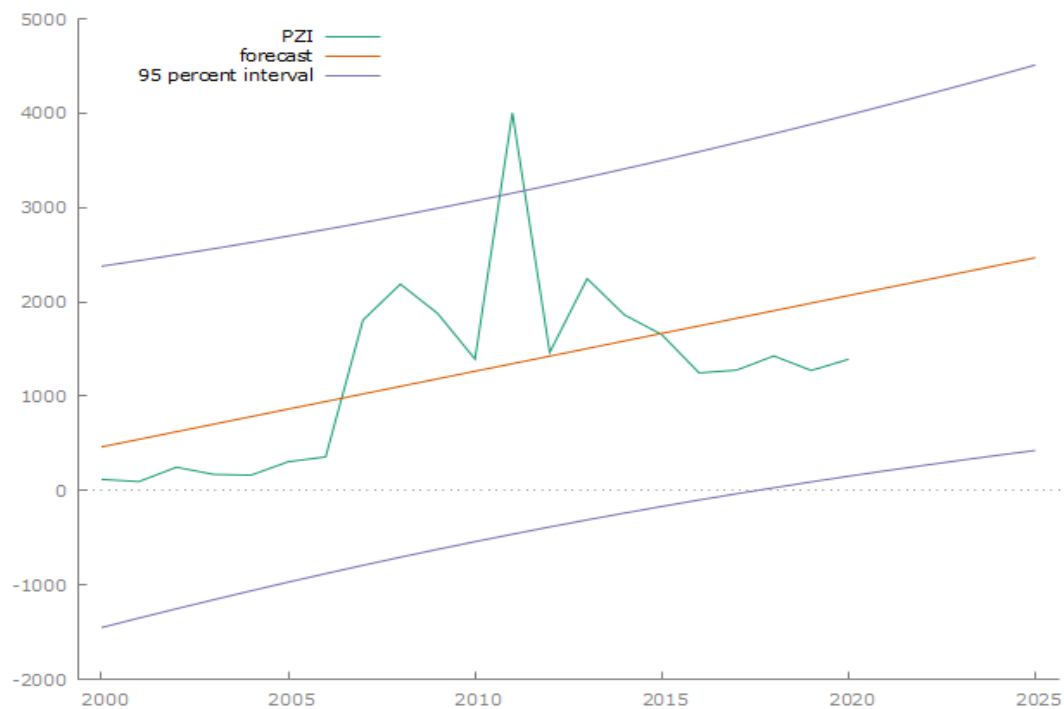
Rast HPD Bieloruska je značne volatilný a niekoľkokrát sa nachádza v záporných hodnotách. Mimo najnovších európskych sankcií, uplatňujú aj iné subjekty ekonomické sankcie voči Bielorusku, medzi tieto subjekty zaradíme USA, OSN, Kanada, Nový Zéland a Švajčiarsko. Od roku 2004 do 2016 uplatňovala únia niekoľko ekonomických sankcií spoločne s cieľnými sankciami voči najvyšším predstaviteľom krajiny a subjektov, ktoré podporovali vláde potláčať demokraciu a ľudské práva. Rast HDP sa začal spomaľovať od roku 2012 a neskôr sa dostal na úroveň - 3,8%. Od tohto bodu sa EÚ a Bielorusko snažili o zlepšenie a posilnenie obchodných vzťahov, čo sa kladne prejavilo na hospodárskom raste. Po prijatí nových opatrení v roku 2020 sa hospodársky rast opäť opäť prepadol do záporných hodnôt. Ako bolo spomenuté v predchádzajúcich odstavcoch, ekonomické sankcie prijaté EÚ sú len voči vybraným komoditám a vo významnejšej miere nebránia vzájomnému

obchodu, ozdravenie ekonomiky, ako to bolo v prípade Iránu, v tomto prípade nebolo zdĺhavé a výraznejšie. IMF preto predpokladá v roku 2025 rast HDP na úrovni 1,3 %. Podobný kolísavý vývoj má aj inflácia v krajine. V rozpätí rokov 2010 a 2016 bola priemerná hodnota inflácie 18,79 %. Opakoval sa klesajúci trend a posilňovanie hodnoty domácej meny, avšak tento trend sa otočil po prijatí nových sankcií a zhoršujúceho sa povedomia Bieloruska na svetovom trhu.

4.2.3 Analýza objemu PZI v Bielorusku

Na vypracovanie predpovede objemu PZI v Bielorusku do roku 2025 bolo potrebné zabezpečiť údaje vývoja objemu PZI v krajine po dobu dvadsiatich rokov, pre získanie presnejšieho výsledku. Daná predpoveď však neberie v úvahu momentálnu situáciu na medzinárodnom trhu, a to v podobe bieloruskej podpore vojnového konfliktu na Ukrajine spôsobeného vpádom ruského vojska na územie Ukrajiny a narušenie jej celistvosti.

Graf 15 **Prílev PZI do Bieloruska** (v mil. USD, 2000 - 2020, predpoveď do roku 2025)

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe GRETl na základe údajov: ITC. *List of economic activities attracting investment in Belarus from World*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Investment Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: <https://www.investmentmap.org/investment/time-series-by-industry>

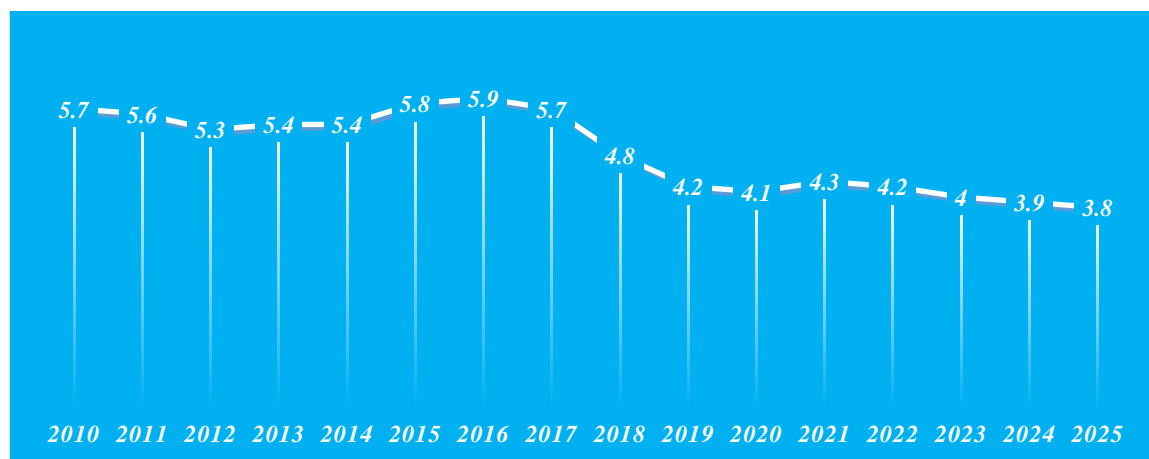
Aj napriek sankciám od rôznych účastníkov medzinárodného trhu, prílev PZI do krajiny má rastúci trend. V roku uplatnenia ekonomických sankcií hodnota prílevu PZI predstavovala 1 391,6 mil. USD, čo predstavuje nárast o 6,6 %, a smerovali do rozvoja

obchodu, dopravy a priemyslu. Najväčším investorom, ktorý je zároveň aj najväčším obchodným partnerom, je Rusko s podielom 41,4 %. Medzi ďalších investorov zaradujeme Cyprus (9,4 %), Rakúsko (7,4 %) a Spojené kráľovstvo (6,8 %) pre rok 2020. Z dlhodobého hľadiska najväčšími investormi sú Rusko, Spojené kráľovstvo, Cyprus, Poľsko a Litva. Na základe teritoriálnej štruktúry prílevu PZI je zjavné, že ani aplikovanie ekonomických sankcií nemalo vplyv na atraktívnosť a spoluprácu. Cielené sankcie v tomto prípade rozhodovali o tom, s ktorým bieloruským partnerom sa rozhodnú zahraniční investori spolupracovať. Bielorusko je atraktívne pre zahraničných investorov najmä z dôvodu geografickej polohy, obchodnými vzťahmi s EÚ, kvalifikovanou pracovnou silou a veľkým technickým potenciálom. Do roku 2025 by prílev PZI mal v priemere predstavovať 2 492 mil. USD a rásť by mal tempom 8,11 %. Po ohlásení spolupráce EÚ s Bieloruskom sa množstvo odlevu PZI z krajiny znižovalo z hodnoty 106 mil. USD (2015) na 77 mil. USD (2020).

4.2.4 Analýza skrytých následkov cielených ekonomických sankcií na Bielorusku

Dôvodom aplikovania cielených ekonomických sankcií je prejav nesúhlasu s konaním vybraných subjektov, pričom nedochádza k výraznému narušeniu ekonomiky krajiny prijímajúcej sankcie. Nasledujúce grafy zobrazujú následky európskych cielených ekonomických sankcií prijatých voči Bielorusku.

Graf 16 **Nezamestnanosť v Bielorusku** (v %, 2010 – 2021, predpoveď do roku 2025)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov: IMF. *Republic of Belarus*. [online]. Medzinárodný menový fond, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Countries/BLR>

Podobne ako v prípade Iránu, ani pri Bielorusku hodnoty celkovej nezamestnanosti sú výrazne volatilné a za sledované obdobie sa pohybujú v rozpätí 4,1 % až 5,9 %, pričom ma klesajúci trend. Keďže voči Bielorusku nebolo prijaté úplne embargo, hlavné odvetvia hospodárstva neboli zasiahnuté a teda nedošlo ku strate pracovných miest. Predpoveď hodnôt nezamestnanosti IMF je pozitívna a má klesajúcu tendenciu. Krajine pomáha fakt, že z celkovej hodnoty obyvateľstva (9 419 tis.) sa necelých 80 % (7 352 tis.) aktívne zapája do tvorby HDP, pričom existuje rastúci trend aktívneho obyvateľstva. Na druhej strane sledujeme nárast odlevu obyvateľstva po roku 2016, kedy hodnota z rok predstavovala 244 tis., no v poslednom dostupnom roku 2019 hodnota narástla na 261 tis. za daný rok. Tento fakt nie je možné pripísať len ekonomickým sankciám, ale aj nepriaznivej situácii vnútri krajiny.

Bazírujúc na uvedených faktoch pre Bielorusko a zmeny vo vybraných oblastiach po uplatnení ekonomických sankcií zo strany EÚ vyplýva nasledovné. Vzhľadom na to, že Bielorusko vystupuje ako obchodný partner únie so zlepšujúcimi sa vzťahmi, nebolo prijaté embargo na dovoz alebo vývoz produktov na bielorusky trh. Uplatňujú sa len opatrenia, ktoré majú zamedziť potláčanie ľudských práv, resp. dajú sa zneužiť na vytváranie násilia. Na rozdiel od príkladu Irán a USA, nebolo Bielorusko odkázané na hľadanie nových obchodných partnerov, a teda nedošlo k zmenám na medzinárodnom trhu. Ako sa niekoľkokrát poukázalo, krajiny únie naďalej obchodujú s Bieloruskom bez výraznejších obmedzení. Druhá skutočnosť, ktorá vyplýva z praktickej časti práce je tá, že EÚ preferuje ciele sankcie voči všeobecným, množstvo cielených prevyšuje množstvo všeobecných, aby tým predišlo negatívnym dopadom na ekonomike sankcionovanej krajiny. I keď boli európskou stranou sankcionovaní významní predstavitelia krajiny, nemalo to negatívny následok na raste HDP alebo prílevu PZI od známych investičných partnerov, ktorí vo veľkej miere pochádzajú z územia únie.

5 Diskusia

V máji roku 2022 uplynú 4 roky od momentu odstúpenia USA od JCPOA a znovuzavedenia sankcií voči Iránu. USA preukazujú náklonnosť k prijímaniu takýchto opatrní v rámci svojej ZOP, čo potvrdzuje fakt, že medzi rokmi 1945 až 2005 boli USA zodpovedné za skoro polovicu všetkých uplatňovaných sankčných režimov. Zvolenie Donalda Trumpa do mandátu prezidenta v roku 2017, spôsobilo nárast novo prijatých sankcií, či už všeobecných alebo cielených. Americký podiel na platných sankciách bol po roku 2017 40 %, čo predstavuje nárast o 10 % v porovnaní s vládou Baracka Obamu, ktorý zastupoval mandát prezidenta dve volebné obdobia. Ďalší fakt, ktorý potvrdzuje americké sympatie využívania sankcií ako nástroj ZOP je ten, že v roku 2022 sa na sankčnom zozname USA nachádza 975 subjektov len iránskeho pôvodu. Tieto sankcie spadajú do kategórie cielených.

USA sa rozhodli pre výber ekonomických sankcií najmä z dvoch hlavných dôvodov. Ekonomické sankcie majú politický a diplomatický pôvod, v tomto prípade ich môžeme zaradiť na základe dôvodu ich uplatňovania do niekoľkých skupín podľa GSDB, a to sú nasledovné: zmena politiky, demokracia, predísť vojne a terorizmu. Irán je značne autoritatívna krajina, ktorá obsadzuje vojakov do vysokých postov, či už vládnych alebo obchodných. Zároveň má napäté vzťahy s niekoľkými krajinami v regióne, avšak pri potencionálnom získaní jadrovej zbrane by mohol, podľa viacerých odborníkov, zaútočiť na Izrael. Rovnako je Irán obviňovaný z podpory a financovania terorizmu destabilizácie režimu v Jemene, Libanone a Sýrii. Druhým dôvodom je ten, že obchodná vojna by v tomto prípade nebola úspešná, keďže obchodné vzťahy Iránu a USA neboli výrazné, ako to poukazujú hodnoty z tabuľky 1. Množstvo komodít (úroveň HS 6), pri ktorých by sme mohli potvrdiť vnútroodvetvový obchod je možné spočítať na prstoch jednej ruky. A teda uvalenie vysokých taríf na dovoz a vývoz by neprispelo k dosiahnutiu požadovaného cieľa. Aj keď sa na danom sankčnom zozname USA nachádza 975 subjektov, drvivý dopad na krajinu mali všeobecné ekonomické sankcie, sekundárne ekonomické sankcie a sledovanie importovaného a exportovaného tovaru do susedných krajín s cieľom zamedziť jeho neskorší presun do Iránu. Po odstúpení od JCPOA udelili USA Taliansku, Grécku, Číne, Indii, Japonsku, Južnej Kórei, Tchaj-wanu a Turecku 6 mesiacov na to, aby si našli nových dovozcov nerastných surovín, v inom prípade budú subjekty, ktoré by naďalej obchodovali s Iránom, sankcionované na americkom trhu. Tento krok sa pre USA prejavil ako vhodný,

na čo poukazuje graf 7 s takmer nulovými hodnotami importu pri najvýznamnejších obchodných partneroch medzi krajinami EÚ, ako aj vysokú volatilitu objemu PZI, ktoré majú zároveň klesajúcu tendenciu. Rovnako sa záporne vyvíjal aj rast HDP, ktorý v roku 2019 takmer dosahoval hodnoty záporného rastu HDP z roku 2012, kedy Irán zažil jednu z najväčších obchodných rán počas svojej existencie. Irán sa stal príjemcom sankcií nielen zo strany USA, ale aj zo strany EÚ, ktorá uvalila embargo na dovoz ropy. Neskôr sa v roku 2020 prejavil rast HDP na úrovni 3,4 %, k čomu dopomohli noví významní obchodní partneri v podobe Číny a Ruska. S podpísaním 25-ročného programu spolupráce by sa Irán mal stať aktívnou súčasťou iniciatívy novej hodvábnej cesty, a teda by sa v nasledujúcich rokoch mal prejavovať prílev čínskych PZI do Iránu. Ako odplatu poskytne Irán Číne svoje zásoby nerastných surovín, ktoré Čína potrebuje. Potvrďuje sa však skutočnosť, že USA ako krajina sama, má vysokú tendenciu prijímať sankcie, a teda nie len jej vybraní predstavitelia. Donald Trump sa v 21. storočí stal pre médiá a vedecké články tvárou sankcií. Faktom však ostáva, že i po ukončení jeho mandátu prezidenta, počet subjektov iránskeho pôvodu na sankčnom zozname sa v priebehu necelého roka (2021 – 2022) zvýšil o takmer 200. Paradoxom je znižujúca sa miera nezamestnanosti v Iráne, ktorá nie je spojená s vytváraním nových pracovných miest, ale s odlevom pracovnej sily do zahraničia. Len úbytok žien na pracovnom trhu sa vyšplhal na hodnotu 900 tis. „Strašiakom“ pre krajinu sa stávajú dve premenné a to sú nárast populácie o približne 3 mil. od roku 2017 a vysoký úbytok pracovnej sily. V spojení, sa tieto dve premenné v nasledujúcich 4 rokoch prejavia na zvýšení chudoby domácností.

Aj napriek obojstrannej iniciatívne medzi EÚ a Bieloruskom na zlepšenie obchodných vzťahov, sa situácia zhoršovalo po prezidentských voľbách v roku 2020 a neskôršie Bieloruskom vynútené pristátie komerčného lietadla spoločnosti RyanAir. Určité krajiny majú vyššiu tendenciu uplatňovať sankcie a na druhej strane existujú krajiny, ktoré sú populárnymi príjemcami sankcií. Po šiestykrát zvolený bieloruský prezident, Alexander Lukašenko, sa nachádza na sankčnom zozname EÚ od roku 2020. EÚ vystupuje ako odosielateľ a Bielorusko ako populárny príjemca sankcií. Len z historického hľadiska EÚ a OSN sú zodpovedné za 729 sankčných režimov, pričom do dnešného dňa EÚ uplatňuje 44 sankčných režimov.

Na základe hodnôt z tabuľky 3, ktorá obsahuje údaje o vnútroodvetvovom obchode medzi EÚ a Bieloruskom je jasné, že obchodné vzťahy sú pevnejšie ako to bolo v prípade

USA a Iránu. A teda sa EÚ rozhodla ako prejav svojho nesúhlasu s politikou Bieloruska prijať opatrenia najmä v podobe cielených sankcií. Uplatňuje sa aj zákaz vývozu komodít, ktoré sa dajú zneužiť na potláčanie ľudských práv a represiu, ale vo veľkej miere nenarušujú spoločné obchodné vzťahy. Toho dôkazom sú takmer stabilné hodnoty európskeho exportu do Bieloruska, ktoré sa počas 5 rokov prejavujú ako stabilné. Negatívny hospodársky rast pre rok 2020 na úrovni – 0,9 %, bol spojený najmä z poškodením si dobrého mena na medzinárodnom trhu, ako prijatím ekonomických sankcií zo strany EÚ. Krajinu však z dlhodobého hľadiska trápi vysoká miera inflácie (18,79 %), ktorá je rovnako citlivá na zmeny na medzinárodnom trhu ako objem PZI. Objem PZI v Iráne má od roku 2001 z grafického hľadiska kolísavý vývoj, zatiaľ čo v Bielorusku sa objem PZI počas posledných 20 rokov viac približoval stredným hodnotám, až na prudký nárast a opätovný pokles v 2011. Medzi významných investorov európskeho pôvodu zaraďujeme Cyprus, Poľsko, Litvu a Rakúsko. Toto len potvrdzuje fakt, že cielené sankcie pochádzajúce z EÚ nemajú negatívny vplyv na ekonomické vzťahy. Rovnako nezasiadnutá sankciami je aj miera nezamestnanosti, ktorá je síce jemne kolísavá, ale nedochádza k dosahovaniu extrémov a vysokej volatility počas krátkeho obdobia. Na rozdiel od Iránu, 80 % Bielorusov sa aktívne zapája do tvorby HDP.

Hegemón na trhu dokáže prijatím všeobecných ekonomických sankcií výrazne poškodiť ekonomiku krajiny prijímajúcej sankcie a jej zahraničné vzťahy s inými účastníkmi medzinárodného trhu. Avšak drvivější dopad majú synchronizované unilaterálne ekonomické sankcie. Viac odosielateľov dokáže vytvoriť väčší nátlak na prijímajúcu krajinu ako unilaterálne sankcie. Najvhodnejším príkladom je OSN, ktorá má 193 členov. Je dokázané, že všeobecné ekonomické sankcie OSN znížia HDP na obyvateľa prijímajúcej krajiny v priemere o 2 % po dobu dlhých 10 rokov. Ak sa OSN rozhodne k tomu pridať aj embargo, tak sa pokles HDP na obyvateľa zvýši o ďalšie 3 %. Už len z týchto údajov je jasné, že unilaterálne všeobecné ekonomické sankcie zhoršia hospodársku situáciu prijímajúcej krajiny. Problémom ostáva ich neobjektívnosť a nevedomovanie si ich skrytých následkov na obyvateľstve, ktoré musí počas nasledujúcich rokov trpieť chudobu, nedodržiavanie ľudských práv, hodnôt demokracie a mnoho iných. Uplatňovanie exportných sankcií iba jednou krajinou dokáže znížiť vzájomnú výmenu tovarov s príjemcom o 76 %. Pri importných sankciách rovnako uplatňovaných iba jednou stranou sa cezhraničná výmena tovarov zníži o 52 %. Aj jeden odosielateľ sankcií dokáže výrazne

poškodiť zahraničný obchod krajiny prijímajúcej sankcie. Čo sa však stane, ak takéto importné alebo exportné sankcie budú v tom istom čase a meradle aplikované niekoľkými odosielateľmi, resp. svetovými mocnosťami ako sú USA a EÚ alebo medzinárodnými organizáciami OSN a WTO. Multilaterálne sankcie majú pre prijímajúcu krajinu katastrofické následky.

Záver

Ekonomické sankcie sa stali novodobým nástrojom na medzinárodnom trhu prostredníctvom, ktorých krajiny dosahujú svoje ciele. Týmto spôsobom prejavujú svoj nesúhlas s konaním prijímajúcej krajiny a vyhýbajú sa vojenskému zákroku. Všeobecné sankcie ovplyvňujúce ekonomiku celej krajiny majú drvivější dopad ako cielené sankcie, ktoré sú uplatňované len voči vybraným subjektom. Hospodárstvo krajiny a diplomatické vzťahy odosielajúcej a prijímajúcej krajiny by nemali byť narušené. V práci sme sa venovali dvom príkladom, ako prijímajúce krajiny reagovali na uplatnené sankcie. Ekonomické a diplomatické vzťahy medzi USA a Iránom, a EÚ a Bieloruskom sa rôzne menili v závislosti od odosielateľa opatrení a druhom ekonomických sankcií.

Diplomatické vzťahy medzi Iránom a USA po roku 1979 boli minimálne, na rovnakej úrovni bola aj ich hospodárska previazanosť. Po odstúpení od JCPOA boli voči Iránu vzaté do platnosti nové cielené sankcie a zákaz dovozu a vývozu vybraných komodít, ktorý neskôr prerástol do úplného embarga. Na základe vnútroodvetvového obchodu je zjavné, že vzájomný obchod medzi USA a Iránom za sledované obdobie dosahoval takmer nulové hodnoty. Vzhľadom na tento fakt, nebolo možné, aby USA dosiahli svoj cieľ, pre ktorý prijali sankcie. Avšak prijatie sekundárnych sankcií voči subjektom, ktoré by naďalej obchodovali s Iránom dovŕšili požadovaný záver. Vzájomný obchod EÚ a Iránu sa znížil od roku 2018 na nulové hodnoty. Výsledkom embarga a najmä sekundárnych sankcií bol taký, že z krátkodobého hľadiska hospodársky poznačili Irán, no pri dlhodobom uplatňovaní opatrení si prijímajúca krajina zvykne a nájde si substitúciu obchodného partnera. Irán a Čína medzi sebou uzatvorili dohodu, ktorej obsahom je spolupráca na dobu 25 rokov, a ktorej súčasťou je aj Rusko. Pri presnejšom priblížení objemu PZI v Iráne na grafe 9, potvrdzujeme teóriu Yoshiharu Kabayashiho. V roku 2016 dosiahol objem PZI necelé 4 mld. EUR a po roku 2018 sa hodnoty rapídne znížili. Vo svojej práci pod názvom *Economic Sanctions as Foreign Policy* poukazuje autor na priamu závislosť všeobecných ekonomických sankcií a toku kapitálu, ktorý je v prípade Iránu volatilný, vyplývajúci z často aplikovaných sankcií voči Iránu. Hospodársky poznačiť prijímajúcu krajinu je zjavný následok, avšak uplatňovanie sankcií má aj iné, skryté následky. Tieto následky sa prejavujú na obyvateľstve. Dochádza ku zhoršeniu postavenia žien v krajine, migrácii obyvateľstva, nárastu terorizmu. Bodové hodnotenie terorizmu v krajine stúpa, s predpokladaným nárastom v budúcnosti. S narastajúcimi hodnotami miery terorizmu sa znižuje úroveň

demokracie. Na základe hodnotenia The Economist je Irán umiestnený na pozícii 152 z 167 krajín pre rok 2020, pričom je v svetom meradle označovaný ako autoritatívny režim. Kvôli zhoršujúcej sa situácii na pracovnom trhu medzi rokmi 2020 – 2021 odišlo z Iránu 1,43 mil. aktívneho obyvateľstva (5 % z celkovej hodnoty aktívneho obyvateľstva), avšak pomer mužského a ženského pohlavia je výrazný. O prácu prišlo na iránskom trhu 602 tis. žien, no viac ako 900 tis. opustilo pracovný trh. Tieto fakty potvrdzujú údaje štúdií z práce *Legality of Economic Sanctions*, kde autor poukazuje na zhoršenie postavenia žien v 71 krajinách, ktoré boli príjemcami všeobecných ekonomických sankcií v porovnaní s ostatnými krajinami zo vzorky. Smutným potvrdením druhej štúdie z danej práce je aj enormný odlev žien z iránskeho pracovného trhu do zahraničia. Vzhľadom na susedské vzťahy Iránu a politické situácie v okolitých krajinách, je otázne, do ktorých krajín a za akou prácou vycestovali tieto ženy.

Vzťahy medzi EÚ a prezidentom Bieloruska sú už dlhé obdobie napäté, vzhľadom na to, že EÚ neuznáva prezidentské voľby v krajine a považuje ich za zmanipulované. Vzájomné vzťahy sa viac vyostrieli po vynútenom pristání lietadla spoločnosti RyanAir v Bielorusku a zajatí novinára a jeho priateľky. EÚ sankcionovala Bielorusko, avšak v tom období už boli v platnosti určité sankcie v podobe zákazu vývozu komodít, ktoré by sa mohli zneužiť na potláčanie demokracie v krajine. K zákazu dovozu a vývozu obchodne dôležitých komodít nedošlo, odhliadnuc od zákazu dovozu chloridu draselného. Ako bolo v práci dokázané k narušeniu obchodných vzťahov EÚ a Bieloruska po prijatí všeobecných sankcií nedošlo. Na druhej strane významní predstavitelia Bieloruska sú do dnešného dňa úniou sankcionovaní. Na základe tejto skutočnosti sme dokázali predpoklad z prvej kapitoly práce, ktorá uvádza, že cielené sankcie, tzv. „smart sanctions“ nemajú vplyv na ekonomiku prijímajúcej sankcie a nevedú k narušeniu obchodných a diplomatických vzťahov medzi odosielateľom a príjemcom sankcií. Vzhľadom na fakt, že bielorusky prezident sa na sankčnom zozname nachádza dlhšie obdobie, nedošlo k prerušeniu obchodných vzťahov. Opätovne sa potvrdila teória z diela *Legality of Economic Sanctions*, ktorá vychádza z toho, že cielené sankcie sú používané na prejavenie nesúhlasu so správaním subjektov a zároveň slúžia na predídenie škody na obyvateľstve krajiny prijímajúcej sankcie, ako aj zhoršenie obchodných vzťahov. Vedľajšie vplyvy na ekonomike krajine neboli z dôsledku ekonomických sankcií zaznamenané.

V práci sme došli k niekoľkým záverom. Všeobecné ekonomické sankcie majú na prijímajúcu ekonomiku drvivý dopad, ktorý so sebou prináša aj skryté následky. Čoraz častejšie a populárne sú cielené sankcie, aby sa predišlo podobnému záveru a boli potrestané len vybrané subjekty a nebolo potrestané obyvateľstvo danej krajiny. Dopady ekonomických sankcií sú výraznejšie pri krajinách, ktoré na medzinárodnom trhu vystupujú ako obchodní partneri. USA a Irán nie sú považovaní za obchodných partnerov a teda prijaté embargo na dovoz a vývoz z Iránu nemalo také následky ako prijaté sekundárne sankcie USA voči iným obchodným partnerom Iránu, ktorí rovnako pôsobia na americkom trhu. EÚ sa stráni uplatňovania všeobecných sankcií uvedomujúc si ich následkov na ekonomike prijímajúcej krajiny ako aj následkov na jej vlastnej ekonomike. Posledný záver, ktorý vyplýva zo štvrtej kapitoly je ten, že na medzinárodnom trhu pri aplikovaní všeobecných sankcií a znemožnenia obchodovania dochádza k zmenám a reorganizácii. Po podpísaní jadrovej dohody export ropy iránskeho pôvodu do únie rástol, avšak pri možných sekundárnych sankciách USA sa dovoz minimalizoval. Irán zmenil smerovanie svojho exportu na iného partnera. Tento fakt potvrdzuje ďalšiu domnienku, že ekonomické sankcie z krátkodobého hľadiska sú sprevádzané nepríjemnými následkami na hospodárstve prijímajúcej krajiny, avšak pri dlhoročnom uplatňovaní sankcií dochádza k stavu akceptácie a prijímajúca krajina si nachádza iného obchodného partnera. Z dlhodobého hľadiska nemajú ekonomické sankcie vplyv na dosiahnutie pôvodného cieľa, z ktorého boli sankcie uplatnené. Následky sankcií sú na HDP, nezamestnanosti, odlevu PZI, postaveniu žien, migrácii a terorizme negatívne a značné, avšak v priebehu nasledujúcich rokov dochádza k ozdraveniu v krajine.

Zoznam použitej literatúry

- [1] ABDRAMANOV, Olzhas. *When Economic Sanctions are likely to be effective*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-14]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/342750650_When_economic_sanctions_are_likely_to_be_effective
- [2] AHANG, Mohammadreza. *The Art of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2014. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/281285224_The_Art_of_Economic_Sanctions
- [3] ALTMANN, Thomas – GIERSCH, Jason. *Sanctioned terror: Economic sanctions and more effective terrorism*. [online]. Springer Nature, 2021. [cit. 2021-12-28]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/352360932_Sanctioned_terror_economic_sanctions_and_more_effective_terrorism
- [4] AMAR. *A Summary of Labor Force Survey Results*. [online]. Statistical Center of Iran, 2021. [cit. 2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.amar.org.ir/english/Statistics-by-Topic/Labor-force>
- [5] ASLAN, Murat – ASLAN, Kürsad – RASHID, Yasir. *Economic and Socioeconomic Consequences of US sanctions on Iran*. Center for Iranian Studies in Ankara, 2020. ISBN 978-605-7559-54-8
- [6] BALÁŽ, Peter a kol.. *Medzinárodné podnikanie: Na vlně globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.
- [7] BIERSTEKER, Thomas – PORTELA, Clara. *EU sanctions in context: three types*. [elektronický zdroj]. EU institute for Security Studies, 2015. 4 str. ISBN: 978-92-9198-282-0. Dostupné na: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_26_EU_sanctions.pdf
- [8] BRIEFING, China Team, *The China-Iran 25-Year Cooperation Agreement: What is it and Should Investors be Encourage?* [online]. China Briefing, 2021. [cit. 2022-01-21]. Dostupné na: <https://www.china-briefing.com/news/the-china-iran-25-year-cooperation-agreement-what-is-it-and-should-regional-investors-traders-pay-attention/>
- [9] CARISH, Enrico – RICKARD-MARTIN, Loraine. *Global Threats and the Role of United Nations Sanctions*. [online]. Friedrich Eberto Stiftung, 2011. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/290604428_Global_Threats_and_the_Role_of_United_Nations_Sanctions
- [10] CFR. *U.S. Relations with Iran 1953 – 2021*. [online]. Council on Foreign Relations, 2021. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-iran-1953-2021>

- [11] CLIFFORD, Catherine. *How the EU plans to cut dependence on Russian gas by two-thirds this year*. [online]. CNBC, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2022/03/08/how-the-eu-plans-to-cut-dependence-on-russian-gas-by-67percent-this-year.html>
- [12] ECB. *Makroekonomické projekcie odborníkov ECB pre eurozónu*. [online]. Európska centrálna banka, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/ecb.projections202203_ecbstaff~44f998dfd7.sk.html
- [13] ELLYATT, Holly. *Nord Stream 2 cost \$11 billion to build. Now, the Russia-Europe gas pipeline is unused and abandoned*. [online]. CNBC, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.cnbc.com/2022/03/31/the-nord-stream-2-pipeline-lies-abandoned-after-russia-invaded-ukraine.html>
- [14] EURÓPSKA KOMISIA, *EU Sanctions Map* [online]. Európska komisia, 2021. [cit. 2022-02-06]. Dostupné na: <https://www.sanctionsmap.eu/#/main/details/2/?search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- [15] EURÓPSKA RADA. *Chronologický prehľad – reštriktívne opatrenia EÚ proti Rusku z dôvodu situácie na Ukrajine*. [online]. Európska rada, Rada Európskej únie, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>
- [16] EURÓPSKA RADA. *Vyhlasenie predsedu Európskej rady Hermana Van Rompuya a predsedu Európskej komisie v mene Európskej únie k schváleniu reštriktívnych opatrení proti Rusku*. [online]. Európska rada, 2014. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/media/22008/144185.pdf>
- [17] EURÓPSKA RADA. *Vzťahy EÚ s Bieloruskom*. [online]. Európska rada, 2021. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eastern-partnership/belarus/>
- [18] FELBERMAYR, Gabriel a kol. *The Global Sanctions Data Base*. [elektronický zdroj]. Drexel University, 2020. 75 s. [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2020_002.html
- [19] FUNAKOSHI, Minami – LAWSON, Hugh – DEKA, Kannadi. *Tracking sanctions against Russia*. [online]. Reuters, 2022. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: <https://graphics.reuters.com/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvrjenzmve/>
- [20] IEP. *Global Terrorism Index 2020-2002*. [elektronický zdroj]. Inštitút pre ekonómiu a mier, 2021. [cit. 2022-01-22]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2020-measuring-impact-terrorism>
- [21] IMF. *Islamic republic of Iran*. [online]. Medzinárodný menový fond, 2021. [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Countries/IRN#countrydata>

- [22] IMF. Republic of Belarus. [online]. *Medzinárodný menový fond*, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Countries/BLR>
- [23] ISLAM, s. M. Azharul. *USA-Iran Conflict*. [online]. University of Dhaka, 2020. [cit. 2021-12-13]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/338885060_USA-Iran_Conflict
- [24] ITC. *Bilateral Trade between Belarus and European Union (EU 28). Product: Total All Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c112%7c%7c%7c14719%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1
- [25] ITC. *Bilateral trade between Greece, Italy, Spain, Germany and Iran, Islamic Republic of. Product: Total All Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2021 [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c300%7c%7c364%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1
- [26] ITC. *Bilateral trade between United States of America and Iran, Islamic Republic of. Product: Total All Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2021. [cit. 2021-12-14]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c364%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1
- [27] ITC. *List of economic activities attracting investment in Belarus from World*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Investment Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: <https://www.investmentmap.org/investment/time-series-by-industry>
- [28] ITC. *List of economic activities attracting investment in Iran, Islamic republic of from World*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Investment Map, 2022 [cit. 2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.investmentmap.org/investment/time-series-by-industry>
- [29] ITC. *List of importing markets for a product exported by Iran, Islamic Republic of. Product: Total All Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2021. [cit. 2021-12-15]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c364%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1
- [30] ITC. *List of supplying markets from European Union (EU 28) for a product imported by Belarus. Product: Total all Products*. [online]. Medzinárodné obchodné centrum, Trade Map, 2022. [cit. 2022-01-24]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c112%7c%7c%7c14719%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c4%7c1%7c1
- [31] KAŠŤÁKOVÁ, Elena – RUŽEKOVÁ, Viera. *Medzinárodné obchodné operácie*. Bratislava: Ekonóm, 2019. 202 s. ISBN 978-80-225-4611-9

- [32] KAŠŤÁKOVÁ, Elena – ZÁBOJNÍK, Stanislav – BEBIAKOVÁ, Dáša. *Changes in Foreign Trade between Slovakia and Ukraine*. In *Studia Commercialia Bratislavavensia* [online]. Bratislava: Obchodná fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave, december 2019, roč. 12, č. 42, 232 – 249 s. [cit. 2022-04-19]. ISSN 1339-3081. Dostupné na: https://scb.euba.sk/archiv_scb/scb0219_vfinal%20-%20A2.pdf
- [33] KIRILAKHA, Aleksandra a kol. *An Update that Includes the Years of the Trump Presidency*. [elektronický zdroj]. Drexel University, 2021. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_010.html
- [34] KOBAYASHI, Yoshiharu. *Economic Sanction as Foreign Policy*. [elektronický zdroj]. ResearchGate, 2018. [cit. 2021-06-09]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322628790_Economic_Sanction_as_Foreign_Policy
- [35] KOCHAJDOVÁ, Monika.. *Ekonomické sankcie ako nástroj zahraničnej politiky* In *Almanach, Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: Ekonóm, Ekonomická univerzita v Bratislave, marec 2019, roč. 14, č. 1, 19 - 22 s. [cit. 2021-04-24]. ISSN 1339-3502. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_1_2019.pdf
- [36] MARSHALL, Tim. *Sila Geografie v 21. storočí*. 1. vydanie. Bratislava: Premedia, 2021, 319 s. ISBN 978-80-8159-987-3
- [37] MITCHELL, D. Andrew. *Sanctions and the World Trade Organization*. [online]. ResearchGate, 2017. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322734033_Sanctions_and_the_world_trade_organization
- [38] MOGHADDASI, Ali – NISTICO, Roberto. *Employment effects of economic sanctions in Iran*. In: *World Development* [online]. Elsevier, marec 2022, roč. 151, vyd. 105760, 53 s. [cit. 2022-03-28]. ISSN 0305-750X Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X21003752?via%3Dihub>
- [39] MUNYAMBABAZI, Geoffrey. *Legality of Economic Sanctions*. [online]. ResearchGate, 2020. [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344404825_Legality_of_Economic_Sanctions
- [40] OFAC. *Iran Sanctions Program*. [online]. Office of Foreign Assets Control Sanctions attorney, 2021. [cit. 2021-12-14]. Dostupné na: <https://ofaclawyer.net/economic-sanctions-programs/iran/>
- OFAC. *Sanctions List Search*. [online]. Office of foreign Assets Control, 2022. [cit. 2022-01-23]. Dostupné na: <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>
- [41] OSN. *Charta Organizácie spojených národov*. [online]. Organizácia spojených národov, 1945. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Charta-OSN.pdf>

- [42] PALA, Tadeáš. *The Effectivness of Economic Sanctions: A Literature Review*. [online]. Sciendo, 2021. [cit. 2022-02-04]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/351575962_The_Effectiveness_of_Economic_Sanctions_A_Literature_Review
- [43] UN. *UN Sanctions: what they are, how they work, and who uses them*. [online]. United Nations, 2016. [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: <https://news.un.org/en/story/2016/05/528382-un-sanctions-what-they-are-how-they-work-and-who-uses-them>
- [44] UN. *Sanctions*. [online]. United Nations, 2021. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>
- [45] WB. *Islamic Republic of Iran*. [online]. The World Bank, 2021. [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: <https://www.worldbank.org/en/country/iran/overview#1>
- [46] WB. *Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Iran, Islamic Rep.* [online]. Svetová banka, 2022. [cit. 2022-01-22]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=IR>